

HOTARUL

Revistă literară și culturală

SUMAR:

Tiberiu Borneas	Prolegomena la studiul Statului român
Marcel Olinescu	Trec frunze, trec neguri (versuri)
Al. Negură	Nervi de toamnă (versuri)
Ioan Botaș	Cărturarul și dascălul Ioan Petrovici
Pompiliu Barbu	Șire de adorație pentru Panait Istrati
Augusta C Rubenescu	Fluerul fermecat
Gh. Moșiu	Stropi din cascada vieții
P. Al. Constantinescu	Toamnă (versuri)
Vasile Suciu	Elevii români în cel dintâi semicentear al școlii Comerciale sup. din Arad
Pompiliu Barbu	Epigrame
Emil Monția	Colindele din județul Arad
Al. Negură	Oh... toamnele (versuri)
Dr. Nichi Lazăr	Arhiva revoluției ardelenene din anii 1848-49
I. V. Racea	Madrigal de de derbedeu
A. I. Mihalache	Fragment din monografia com. Baia
Teodor T. Țiuca	Expoziția Cornel Minișan
P. Bogdan	Țuțu se roagă (versuri)

Cărți - Reviste:

Gh. I Brătianu: Privilèges et franchises municipales dans l'empire byzantin; Dr. Marin Dimitrescu: Strălucirea economică și culturală a Veneției de altădată (Constantin Rudneanu); George Petcu: Tălmăciri din mine (a. n.); Vlacu Bârna: Cabane albe (o. m.); Al. Olinescu: Milionul lui Prichindel (i. m.)

Informații bibliografice.

HOTARUL, fondat de către „Ateneul Popular“ este organul de publicitate al Federației Societăților Culturale din Arad. (Astra, Institutul Social Banat-Crișan, Concordia și Ateneul Popular).

Comitetul de redacție al revistei „Hotarul“ este compus din Dnii: Dr. Ciuhandu, Gh., Constantinescu Al., Crișan Ascaniu, Găvănescu Eduard, Lupaș Octavian, Moț Gh., Negura Al., Olinescu Marcel, Păun Mihai, Dr. Radu Cornel și T. Vuia.

Secretar de redacție: Marcel Olinescu.

Arad, str. Eminescu 6.

HOTARUL apare lunar, abonamentul fiind:

Pentru autorități, instituții și întreprinderi comerciale, financiare și industriale

pe an — — — — 200 lei

pentru particulari — — 100 lei

* * *

HOTARUL va apare în 24, 28 și 32 pagini.

PENTRU DOMNII AUTORI. Manuscrisele nepublicabile nu se păstrează și nu se înapoiază. Cele admise de comitet vor fi publicate în ordinea primirii. Domnii autori sunt rugați a trimite manuscrisele scrise la mașină, pe o singură pagină și perfect citibile.

REDACTIA și ADMINISTRAȚIA:

ARAD, STRADA VASILE GOLDIȘ No. 6. BIROUL SOC. „CONCORDIA“.

HOTARUL

PROLEGOMENA

LA STUDIUL STATULUI ROMÂN

de TIBERIU BORNEAS

1. Înainte de a purcede la tratarea ideilor ce formează studiul de față, este trebuincioasă, pentru înțelegerea felului de privire a vieții statului român modern, înfățișarea, mărturisirea, principiilor și a credințelor, într'un cuvânt a concepției despre viața de stat, despre evoluția socială, prin a cărei prismă vom privi și cerceta toate fenomenele sociale românești din ultimul secol, în înlănțuirea lor cauzală, dând deopotrivă însemnătate și extindere pricinilor, de orice natură ar fi, precum și efectelor, considerate, atât unele cât și altele, sub raportul justei și realei lor contribuții la devenirea societății românești privită cu preferință sub aspectul ei politic de **vivere civile**, și numai incidental sub aspectul cultural și economic, în măsura în care, aceste din urmă aspecte, vor sluji la lămurirea și înțelegerea celui alt.

Urmând acest metod general vom înălătura eventualele neînțelegeri; căci de multe ori criticii și comentarii, fie din pricina neclarității textelor fie mijloacelor puține de pătrundere a ideilor, fie direct neînțelegerii spuselor autorului, își fac o imagine ce nu corespunde realității — cu alte cuvinte își crează mori de vânt voinicindu-se să le spulbere. Celalt folos considerabil al acestei metode constă în ușurarea muncii de refacere, de către cititor, a drumului dela premise la concluzie.

2. Mersul universal - evolutiv al unităților sociale departe de a fi rectilinear, urmărește sinuoșitățile zigzagate ale unei linii continuu ascendente privită de departe, dar care, la o cercetare mai amănunțită, prezintă o multitudine de reveniri tempo-

rile, de regresuri, de schimbări de făgaș, de bruscări de stări trăinde în virtutea principiului inerției, — părând mai degrabă urmele târșăitului unei șopârle, — și putând fi reduse, toate aceste succesiuni de stări sociale, la elementele simple ale unui perfect ciclu polybian. Așijderi oricărui fenomen social-general, evoluția socială este un complex de puteri lucrând în subterană, neștiută, nesesizată sbatere și apărând, la o privire de suprafață, o desăvârșită armonie de stări, în curgerea nivelatoare a timpului. În realitate, însă, stadiile și fazele devenirii obștești sunt determinate, pricinuite și condiționate de existența unei mulțimi de condiții a căror varietate, eterogenitate, disparitate este aproape înfinită. Intervine la împlinirea firului istoric al vremii înrâurirea covârșitoare a trei factori: a) natura, situația geografică, teritoriul, b) grupul social și etnic, națiunea, cu toate elementele ei sufletești și materiale ce-i alcătuiesc virtualitățile și-i îndreptăcesc velleitățile dându-i puteri creatoare în afirmarea istorică și prezentă, constituind produsul în unic exemplar al locurilor geografice și spațiale a așezării sale sub aspectul culturii și civilizației, c) celelalte unități sociale.

Să cercetăm mai în deaproape înrâurirea exercitată de fiecare dintre acești factori asupra evoluției sociale circumscrise între fruntariile naturale ale unui ținut și ale unui neam, gradul de tărie și însemnătate a fiecăruia și să stabilim existența și felul raporturilor de relație funcțională și structurală de interdependență dintre factori, adică paralelismul acestor existențe fenomenologice. Tustrei acești factori dai-

nuiese sub imperiul ineluctabil al unei legi, — condiție de viață. — proprie organic fiecăruia, potrivit căreia se manifestă înafară.

Așezarea geografică mediul geo-fizic, condițiunile orografice și climaterice crează specificul național și națiunea însăși. Intreaga omenire de pe globul pământesc a avut acelaș fond sufletesc drept patrimoniu comun și indivizibil. Mediul diferit al fiecărui grup social și etnic a născut diferențierile derivate din felul osebit de trai și muncă. Este un fenomen identic celui din economia politică: localizarea industrială atrage specializarea industrială. Acțiunea de diferențiere caracterologică a grupului etnic, funcțiunea cea mai de seamă a ținutului, nu se poate tăgădai valabil și argumentat. Cunoscută fiind relația funcțională dintre om și lumea încunjurătoare, — în sensul că obiectul cauzează o anumită structuralizare sufletească a subiectului, bineînțeles nu fără ca subiectul să fi imprimat obiectului pecetea de neșters a personalității sale, — nimic nu poate sdruncina credința în existența unei relații identice între o pluralitate de indivizi și o pluralitate de obiecte. (Chiar și teatrul, de-altfel, a fost silit să recunoască existența acestei îndoite și contrarii reciproce înrâuriri când a recunoscut nevoia de a se adapta decorul piesei și mai ales când urmărind reliefaarea unui anumit caracter, pentru înțelegerea lui, a recurs la metoda evoluționismului sufletesc pus în corelație cu mediul — decor). Recunoaștem, implicit, o vivificare a lumii nemijlocitoare prin influența nemijlocită a personalității neamului, pe care o vom evidenția mai devale. Teritorial — elementul obiectiv al evoluției sociale, — lucrează asupra acestuia a) mijlocit — prin oferirea cadrului colectivității omenești b) nemijlocit prin oferirea cadrului material îngrăditor al acestei devenirii mai presus de vremelnicia omenească.

Națiunea factorul subiectiv al devenirii sociale. este entitatea vie a lumii, rezultată din turnarea materiei generale, inconsistentă și amorfă, fondul profund omeneșc, în tiparele unor anumite condițiuni de trai și dezvoltare, pentru a deveni elementul activ al istoriei proprii împletită cu

viața celorlalte popoare.

Popoarele celelalte contribuie într-o măsură îndeajuns de însemnată la formarea, dezvoltarea și realizarea națiunii. Înrâurirea acestora este egală cu produsul unei sume de polinomi ai căror termeni ar fi tocmai factorii teritoriu și națiune; sau, mai bine zis, suma unei serii a cărei termeni (raportul dintre elementul obiectiv și subiectiv, corectat de participarea elementului de mijloc.) sunt socotiți cu un coeficient de însemnatate, determinat de variate condiții cum sunt: vecinătatea geografică extensiunea raporturile lor politice, economice și culturale, etc.

Gradul de paralism fenomenologic reiese îndeajuns de limpede. Structural națiunea este produsul acțiunii specificatorii a așezării și a acțiunii nivelatorii a restului omenirii alcătuită, unitar, din fragmentele națiuni, acțiuni exercitate asupra fondului general și nediferențiat omeneșc. De de-asupra diferențierilor și specificităților inerente, omenirea este un tot unitar și indivizibil, frământat de aceleași porniri și neliniști, nevoi și năzuințe și cu egal drept la viață. Funcțional națiunea este condiționată în însăși existența ei de factorii străinătate și așezare, condiționându-le la rândul ei; o neîncetată comunicație internă de reciprocă determinare existențială. Bineînțeles, ținutul, natura nu este opera națiunii; aceasta o însuflețește doar. Sunt legături indisolubile, ce dăinuiesc mereu. Felul de exteriorizare a sufletului națiunii produs sub chipul formei de guvernământ, va constitui obiectul capitolului următor, în care problema va fi pusă sub aspectul relației funcționale existente între conținut și formă, potrivit conceptului aristotelic (materie și formă) indispensabil ca metodă întregului studiu.

3. Nimic din această ecuație cu mii de necunoscute și mii de imponderabile, evoluția socială, nu se poate descifra din impunătoarea, geometrică, recea schemă la care ne place să reducem, didactic și istoric, stări și fapte ce-au răscolit sufletul omenimii epoci dearândul, pricinuind frământări, hărțuiri, deslănțuiri barbare de virtualități pasionale și energetice, și perimări, învechiri de forme, așezăminte și concepții. Până și epocile de zămislire a

unor lumi noi formal și structural, cu apri-gul, exterminatorul, sălbaticul conflict dintre stările vechi și cele născânde din nescata dorință de înnoire și îmbunătățire a vieții de toate zilele, sunt reduse și încorsetate în rigidul vestmânt al expunerii științifice ce înghiață toată acea revărsare năvalnică de pasiune, gând și simțire, izvodite din participarea integrală la suflul înoinor și răvășitor al vremii, de par 'că viața s'ar desfășura, pe linia izbutirii istorice, după calapodul de exasperantă identitate și repețire a fenomenelor fizice. Fenomenele sociale ale vieții istorice nu se caracterizează prin uniformitatea repetirii lor, ci tocmai prin varietatea condițiilor în care se produc. Viața socială nu năzuiește la virtuozitate. Nerepețindu-se exact în acelaș cadru și aceleași condiții, este firesc să nu drumetească acelaș făgaș până la revenire aidoma. Este Moș Crăciunul ce-duce sufletelor noastre de biețe crâmpee de divinitate extatic turburate de fluturarea mată a orizonturilor abia lămurite în larvara noastră existență, înoinca cu însetare dorită în arderea pustiitoare a neînțeleșelor năzuinți.

Nu se poate concepe o știință a istoriei redusă la simpla cercetare, fără nici-un țel, a trecutului. Istorie pentru istorie este o formulă absurdă și nefolositoare. Existența unei științe a istoriei este justificată numai în măsura în care, înfățișându-ne stările de fapt din trecut și lămurindu-le originile, ne dau puțința înțelegerii și explicării fenomenelor de viață ce privesc colectivitățile. Și lămurirea stărilor de azi, a așezămintelor și a concepțiilor în albia cărora se desfășoară năvalnică și mereu reînoință, ca forme de manifestare, viața unui popor nu se poate obține dintr'o istorie redusă la înscrierea cronologică a marilor evenimente ce-au zguduit omenirea în trecut. Marile desfăgășuiri, cu urmările lor inconmensurabile pentru un popor, și-or fi având o îndreptățire lăuntrică, dar înțelegerea lor nu este cu puțință decât în măsura cunoașterii mărunțelor stări și imboldurilor, ades meschine, ce le-au precedat și pregătit. În viața socială producerea unui eveniment nu are caracterul de spontaneitate a fenomenelor naturale. Orice izbucnire este pregătită de mai în-

ainte și există simptome prevestitoare a schimbărilor. Istoria redusă la zugrăvirea zguduirilor sociale este urmarea acelei literaturi, stăpânitoare până în deceniile mai recente de glorificare a excepționalului, a originalului, a cărui urmașă înspiritual vremii este falsă concepție despre eroism; este literatura romantică a veacurilor trecute pentru cari omenescul general zăcea în pornirile și actele mari, socotindu-le tipul comportării firești. Fiecare epocă își are o concepție, o „*forma mentis*“, prin a cărui interpretare vede totul. Și această concepție, pervertire a naturalului, răzbate în toate faptele și creațiile epocii.

Istoria, știința trecutului, nu poate fi decât în slajba prezentului, trebuind să ajute la înțelegerea stărilor de azi. Intovărășită cu sociologia, tabloul vieții sociale de azi, dă politica, știința conducerii popoarelor potrivit firii, alcătuirii și stării lor.

4. În cercetarea fenomenelor sociale singura metodă infailibilă și rodnică este aceea ce se străduiește să surprindă realitatea brută sub toate aspectele sale multiple și variate, redându-le în culorile lor naturale, fără nicio sulemenire sau întunecare. Pentru a pricepe temelul adânc și rostul tainic a manifestărilor obștești este trebuincioasă o icoană fidelă a realităților sociale ocărnuite, asemeni tuturor celorlalte niveluri cosmice¹⁾, după legi proprii, specifice și unice potrivite ritmului și climatului lăuntric.

Metoda cunoașterii integrale și neumbrite a realității a fost sintetizată de florentinul Niccolo Machiavelli, întemeietorul științei politice moderne, în formula „*La verita effettuale delle cose*“. În *Principe* (cap. XV) scrie: „mi é parso piu conveniente andare dietro alla verita effettuale della cosa, che all'immaginazione di essa“ (mi s'a părut mai nimerit să urmăresc adevărul de fapt al lucrului decât închipuirea lui). Metoda științei politice nu poate fi decât experimentală. Construcțiile abstracte, generalizările trebuie să-și aibă punctul de

¹⁾ Ion Biberi: Thanatos. Realitatea este etajată, împărțită în niveluri cosmice călăuzite de legi diferite, diferențiate structural, dar împărțite din aceeași „unitate fundamentală și originară a realității generale“. Între aceste niveluri, moduri de organizare a realității, este o între pătrundere, o îmbinare, o coexistență. Opoziția esențială și ireductibilă e numai aparentă. În fond acelaș substrat cosmic.

plecare în cunoașterea stărilor de fapt, respectate integral. Politica nu poate fi concepută decât cu finalități utilitare. Sistemele politice și economice întemeiate pe concluzii filozofice sau morale, întotdeauna au rămas neputincioase înaintea legilor de silex ale stărilor de fapt. Utopia sau cetatea ideală a lui Thomas Morus, așa de minunată ca sistem de echitate socială, mă îndoiesc că va putea fi vreodată înfăptuită în vre-o parte a globului. Falansterile socialistilor romantici (Owens, etc.) deasemeni sunt sortite rămânerii în teorie. Dar, apropiindu-ne de zilele noastre, doctrinele socialiste post marxiste, culminate în anarhismul statal și individual al lui Max Stirner, vădesc ele puțința transpunerii lor în forme de guvernământ? In-suși Marx în elaborarea buclucașei lui doctrine din *das kapital* s'a folosit de realitățile economice existente în timpul său? Este neîndoelnic că a cunoscut amănunțit toate fenomenele sociale ale timpului său; dar, hegelianismul său l'a silit să neglijeze o parte și să exagereze o alta. Nevorbind decât despre două din constatările sale temelii ale întregii doctrine: lupta de clasă și concentrarea industrială și vom constata parțialitatea cu care a observat lucrurile. Lupta de clasă este un fenomen de netăgăduit, prezent în orice societate statală. Este, însă, deadreptul monstruos să vezi această luptă desfășurându-se anarhic, fără nicio îngrănițire sau armonizare. Lupta de clasă așa cum a văzut-o Marx transformă statul într'un haos. Statul încetează de a mai fi organismul care integrează, normalizează, armonizează vertical și orizontal. Numai o asemenea concepție despre lupta de clasă dă justificare domniei unei clase. Dovada existenței faptice a luptei de clasă o furnizează concepția fascistă despre Stat și menirea lui. Statul fiind un organism structuralizat de bresle și corporații în continuă luptă de interese, are menirea de a struni aceasta luptă, a introduce norme cari să adapteze interesele tuturor acestor corporații, reduse în ultimă instanță la două categorii generale de cetățeni: producători și consumatori. Statul are a se interesa nu numai de creșterea capacității de producție a economiei naționale, ci mai ales de îndes-

tularea potrivită a tuturor necesităților universalei pături consumatoare, a cărei apărător trebuie să fie față de producătorii înclinați mereu să-și creieze câștiguri ilicite și spoliatoare. Cât despre concentrarea industrială este iarăși o doză însemnată de exagerare în prevederile lui Marx. Fenomenul caracteristic al actualei economii capitaliste este concentrarea industrială manifestată prin integrarea orizontală și verticală, sub formele juridice cele mai variate. Scopul acestei concentrări, posibilă pentru particulari în toate domeniile afară de sectorul agricol al economiei, este îndoit: economic și politic. Economicește, pe această cale, se realizează însemnate economii ca urmare a raționalizării și organizării extreme ce le face cu puțință. Politicește, marile preocupări și trusturi exercită o adevărată operă de corupere a aparatului de stat, aservindu-l complectamente intereselor lor personale (Și această corupere a puterilor din Stat este un fenomen frecvent în regimurile democratice, în cari puterea efectivă este așa de pulverizată și responsabilitatea inexistentă. Adevărul acestei constatări îl simte fiecare consumator. Aceasta este, de-altfel, pricina creșterii consumului de ersatzuri. Producătorii necontrolați și ahtiați după câștiguri nemeritate urcă prețurile sub scutul autorității de Stat cumpărate și a taxelor vamale. Consumatorii răspund prin consum de surogate) Marx zice: concentrarea economică este în crescândă producere, deci, într'o bună zi, nu așa de îndepărtată, toată economia lumii va fi în mâna câtorva familii. În ziua aceea, cei mulți vor expopria pașnic, pe cei câțiva exploataatori. În teorie este foarte simplu. Dar în practică încă nu s'a ajuns și nici nu se va ajunge la un asemenea grad de concentrare economică, căci este limitată de rentabilitatea descrescândă ce obvine în cazul unei localizări industriale extreme.

Am dovedit cu acestea că necunoașterea realităților și nerespectarea lor nu pot da naștere la sisteme politice și economice realizabile practic (Lenin și Stalin au creat o altă doctrină întemeiată pe realitățile locale, despre care putem spune că este amarxistă). Numai privind lucrurile așa cum sunt putem lucra politicește,

fără a a silui voințe și crezuri, fără a distruge economicește individul.

Metoda socotirii lucrurilor așa cum sunt este oarecum o metodă sociologică. D. Gusti¹⁾ spune că metoda sociologică românească urmărește: studierea integrală,

¹⁾ Sociologia Românească An. I nr. 7. „Temeiurile teoretice ale cercetărilor monografice”.

formală și structurală a realității sub toate aspectele ei, în vederea cuprinderii generale a imaginii acesteia, sub raportul static și dinamic. Deci, ceace ne trebuie și nouă.

Știința politică își subordonează, deci sociologia, înglobând-o complet, și folosindu-i metoda.

Tiberiu Borneas

Trec frunze, trec neguri...

Trec frunze — liliputane năvi — pe Mureș la vale
— Năvi cu arama codrilor și aurul soarelui pline —
Precum coji de nuci cu comorile copilăriei divine,
Trec, furând clipei miraj de tărâmurî legendare.
Trec ca dorurile mele spre acelaș „aeternum vale”
Undeva, într'o râpă, — mormânt de ape murdare...

Trec neguri pe Mureș, trec neguri ca nave
Cu pânzele umflata de vânt, de drumetie...
Arar mesteceni cu foșnet de mătăsuri le sfâșie
Atârnând pe ramuri văluri de fum zdrențuite.
Trec și dispar siluete de peisajuri bolnave
Trec neguri... trec gânduri... regrete... vagi... nelă...mu...ri...te...

MARCEL OBINESCU

Nervi de toamnă.

*Din păcla fumurie, de Ceruri aninată,
cad picături de ploaie, în ritm bacovian!...
Cu gesturi enervate, în colț așteaptă-o fată
și plouă, plouă, de par' că n'ar fi plouat de-un an!*

*Copaci's și mai gârbovi, împovărați de ploaie,
și fumul, vrând să pară simbolul unui nor,
în mlădieri de șarpe, truditnic se 'ncovoae...
— o flamură mai tristă, pe-un funerar decor!*

*Pe străzi se plimbă toamna și 'n trecere îți prinde
de gând o viziune... pământ, ploaie, sicriu!...
li strângi sub pleoape gândul și-acolo îți aprinde
fiorul de pe urmă... — fior banal, pustiu!*

*Te scuturi de vedenii!... Din păcla fumurie,
cad picături de ploaie, în ritm bacovian...
ai gesturi enervate... — accent de nebunie —
și plouă, plouă, plouă, cum n'a plouat de-un an!*

AL. NEGURĂ

Cărturarul și dascălul Ioan Petrovici

La împlinirea a 30 de ani de profesorat

de IOAN BOTAȘ

În toamna această profesorul ieșan de filosofie D. I. Petrovici, a împlinit 30 de ani de profesorat și toți atâți ani de o înținsă activitate în domeniul cultural și în special în cel filosofic, adăugăm noi.

În cele ce urmează nu-i vorbă de o redare amănunțită a naturii însăși a operii filosofice a D-lui Petrovici, ci numai de o expunere sumară a activității D-sale.

Elev al lui Maiorescu, în ce privește metoda e și un adevărat urmaș al acestuia. Numai așa se explică de ce o minte atât de cuprinzătoare a ezitat mereu închistarea într'un sistem abstract filosofic, preferând înainte de toate a fi un pedagog al națiunii sale și apoi un filosof. Opera D-sale de până azi e mai mult o operă de educare a noastră pe teren filosofic, de aci forma preferată de Dsa, studiul în general. Trebuie notat că deși s'a mărginit tot-timpul la dimensiunea de studiu, aceste studii nu-s simple comentarii a diferiților filosofi sau probleme filosofice, ci o elaborare cu totul proprie, elaborare care în ultimul timp, cum vom vedea, a început să ducă la un drum propriu în domeniul filosofiei. Studiile D-sale publicate la început răsleț, sunt adunate în mănunchiuri, dându-ne astfel mai multe volume de scrieri. Noi le vom trece nu în ordinea cronologică, ci în ordinea preferată oarecum de scriitor, insistând în deosebi asupra acelor studii în cari, după părerea noastră, predomină cu totul contribuția personală. Logica fiind, cum știm, domeniul favorabil al D-sale rămânem un moment aci.

Cea ce caracterizează scrierile D-sale în primul rând e subtilitatea și claritatea, la aceasta din urmă ajungând printr'o tehnică proprie sie-și: concretizarea celor mai abstracte idei într'o haină cu totul obișnuită, făcându-le astfel accesibile cititorilor. De aci scrierile D-sale, departe de a obosi, devin o adevărată plăcere.

Acestea se pot spune cu prisosință și despre volumele *Teoria Noțiunilor și Probleme de logică*. În ambele volume ne aduce serioase contribuții originale la întreaga știință a logicei, formală și aplicată. Cum fiecare din aceste substanțiale studii ar putea deveni prilej de lungi discuții, ne mulțumim

să semnalăm studiul *O nouă metodă inductivă* din cel de-al doilea volum. Făcând în acest studiu o scrutare amănunțită metodelor clasice ale lui J. St. Mill, ajunge la concluzia că prin ele nu putem ști dacă o cauză a unui fenomen a fost numai producătoarea lui ori e și cauza lui menținătoare. Lucru care, mai ales practic, prezintă un mare interes. Apoi cu ajutorul metodelor existente nu avem niciodată siguranța dacă un fenomen dat e efectul unei cauze anumite. Și asta pentru că dacă o cauză dată produce mereu acelaș efect, contrarul nu-i valabil. Un efect, deci, poate avea mai multe cauze. Pentru acest din urmă punct se pare a nu se găsi soluție, dar pentru primul în schimb Dsa propune o nouă metodă, care, de fapt se reduce la două metode: prima e metoda distincțiunii speciilor cauzale, iar a doua metoda dublă a diferenții. Nici prin ajutorul acestor două metode nu vom putea avea certitudinea că o anumită cauză a determinat un anumit efect. Aceasta se pare a fi un deziderat constant a oricărei metode și aceasta pentru cele spuse mai sus. În schimb cu ele avem certitudinea dacă o cauză a unui efect ajunge numai la producerea lui sau nu, cu alte cuvinte un efect dat odată produs, pentru a se menține mai are nevoie de dănuirea cauzei ori nu. Astfel cineva e bolnav și ia măsuri pentru reabilitarea sănătății. Aceste măsuri, — luarea de medicamente bunăoară, — vor fi ele necesare mereu și după dobândirea sănătății, — efectul în cazul nostru, — ori ajunge numai la început.

Schematic prima metodă se prezintă astfel:

I	II	III	
AB	ABC	AB	— antecedente
ab	abc	abc	— consequențe,

pentru a doua avem schema;

I	II	III	
AB	ABC	AB	— antecedente
ab	abc	ab	— consequențe.

În prima schemă se poate vedea că prin adăogirea la condiții a lui C s'a produs efectul c (II), care apoi odată produs, s'a menținut chiar printr'ea retragerea lui C (III). Nu putem ști dacă C e cauza directă ori nu a efectului c, e cert că prin survenirea lui C s'a produs c. Certitudinea o avem însă în aceea că efectul c a rămas chiar după retragerea cauzei sale. Lucru propus și obținut de această metodă.

În schema 2-a se vede că efectul c a apărut prin adăogirea lui C la antecedente,

dar odată condițiile refrase, a dispărut și el (III). Astfel efectul e direct dependent de cauză și nu poate dăinui decât în măsura acesteia.

Ceea ce caracterizează această metodă e dubla ei comparare între fenomene, necesitând 3 grupuri pe fenomene. Altfel prima e compusă din metoda diferenței (primele două grupe) și a concordanței (al 2-lea și al 3-lea grup). Cea de a doua e o dublă metodă a diferenței. Originalitatea lor provenind din faptul că fenomenele necesită o dublă comparare între ele în vederea celor de sus puse.

În legătură cu Metafizica are un alt mănunchi de studii culese în volumul *Introducere în Metafizică*. În studiul *Metafizica* și legitimitatea ei, din acest volum, arată că oricât de diferit ar fi ea interpretată totuși noi nu ne putem dispensa de ea. Nici ca necesitate psihică, isvorită din cele mai adânci cute ale sufletului nostru, făcând astfel ca fiecare să-și aibe o filosofie a sa oricât de rudimentară, fie ea și împrumutată; și nici ca necesitate teoretică. Există în noi o vădită tendință către unitate. Astfel după cum științele caută să unifice diferitele fenomene de aceeaș natură într'un mănunchi creindu-se diferitele științe, la rândul se ivește o necesitate ca și aceste grupe de fenomene să le unificăm într'un tot ceva mai superior. Aci survine rolul Metafizicii: ea singură având acest caracter de sinteză supremă a științelor. În studiul *Metoda în Metafizică* caută să indice norme pentru realizarea unei adevărate Metafizici, adică cu un fond cât mai real, cât mai obiectiv. E deci contra metodei aprioric-raționaliste, cazul clasic al lui Spinoza, care metodă se mulțumește să scoată principiile ultime ale Existenței, scopul suprem al Metafizicii, exclusiv din intelectul nostru fără să țină cont de realitatea externă. Aceste sisteme sunt menite să ne uimească prin agerimea lor, dar nu săi mpună prin fondul lor obiectiv. Contrar procedează empiriștii, în ultima analiză ei îi sustrag Metafizicii avântul necesar, mărginind-o exclusiv la datele experienței.

Misticismul, sub nici o formă nu poate constitui și el o metodă. El nu-i decât un apriorism diformat, fiind departe de a ne putea da aceea realitate ultimă.

Un bun metafizician va trebui să țină seama de datele științifice, dar e dator totodată a le depăși, nu trecând peste ele, neglijându-le, ci ținând cont de ele să meargă apoi mai departe, să depășească domeniul experienței, urcându-se mai sus în lumea ce depășește simțurile noastre. Aci survine rațiunea, avântul necesar neputându-se face decât cu ea. Astfel metoda propusă de D-sa e cea empirio-raționalistă. La urmă de tot, adăugă D-sa, metafizicianul poate introduce și o oarecare doză de subiectivism în

explorarea metafizică, năzuind astfel să țină cont și de călăuza estetică a frumosului, pe lângă aceea logică a adevărului. Într'un chip cu totul original înțelege D-sa să delimiteze granița dintre metafizică și religie. Cu adevărat, după mai multă gâlceavă științele reușesc câtuși de puțin să-și împartă terenul de activitate cu metafizica, științele preferând realitatea simțurilor (excepție făcând matematica și logica), lumea imanentă, în timp ce Metafizica preferă ca ținut de explorare realitatea ce depășește simțurile noastre, transcendentul. Nu tot așa-i cu religia. Și în ce privește terenul de activitate ele-și ciocnesc mereu interesele, ambele având de obiect transcendentul cu realitatea sa. Atunci nu-s ele una și aceeași, când ambele ținesc să ne dea realitatea transcendentă?

Soluții n'au lipsit. După Kant nu există niciun conflict. Metafizica după el departe de a avea de explorat transcendentul, care rămâne pe seama religiei, ea se reduce la o știință a aprioricului. O atare soluție nu satisfăce pe nimeni, Metafizica rămânând de veacuri în fond una și aceeași. După Hegel ambele au de obiect transcendentul, dar în timp ce Metafizica ne redă realitatea lui prin adevăr, religia ni-l dă sub formă de imagini. Ar însemna să păgubim religia de un lucru la care fine mult.

Schleiermacher reduce religia, — plecând dela conținutul ei subiectiv, — la o artă.

Spencer în sfârșit, împărțind toată realitatea în două: domeniul cognoscibilului și a incognoscibilului, Metafizica împreună cu științele vor avea de explorat cognoscibilul, iar religia domeniul incognoscibilului, care i învăluit de mister. Ar însemna și după Spencer o profundă denaturare a religiei. D. Petrovici spune că religia e o practică a Metafizicii, în ajutorul căreia duce ideea că orice știință teoretică e dublată de una practică. Știința Metafizicii n'ar rămâne mai prejos, iar religia e practica ei. O părere cu totul originală, dar care trebuie privită ca atare.

În teoria cunoașterii scrie studiul *Problema cunoașterii la H. Spencer*, publicat și'n volumașul *Pagini filosofice*, ed. Universală. Sunt în deobște cunoscute cele două curente din teoria cunoașterii: a empirismului și a raționalismului. Stă în meritul lui Kant de a fi arătat că orice act de cunoaștere constă din subiect-obiect, stabilind o punte de legătură între cele două tabere opuse. E adevărat că felul cum a înțeles Kant să împăciue cele două tabere lasă mult de dorit, cea ce a dus la o bogată literatură filosofică. În acest sens avem și noi o carte a filosofului C. Rădulescu-Motru de o rară contribuție. Din kantianism a rămas dualitatea ca atare valabilă, dar nu și cum explică el această dualitate. Spencer caută să întregească această lacună a filosofiei kantiene, bazat pe evoluționism, însă fără reușită. Și pentru

Spencer actul cunoașterii constă din subiect-obiect, un apriorism dat pe lângă care se adaugă aportul experienței. Teoria lui devine criticabilă din moment ce caută să explice geneza apriorismului. La Kant acesta era de origine transcendentă, la Spencer de origine empirică. Cu alte cuvinte, cea ce pentru noi azi e aprioric, în trecutul îndepărtat a fost câștigat empiric și numai datorită experienței speței acestea au devenit apriorice pentru noi prin transmisiune.

Ori dând o origine empirică aprioricului teoriei sa se reduce la un empirism ancestral, cum o numește d. Petrovici. E unilaterală deci și'n primul rând suferă critica generală dusă empirismului, între cari naiva concepție a sufletului oglindă. Apoi plecând dela evoluționism prin care el a ajuns la dualitatea de azi din cunoaștere, putem stabili că așa după cum în trecutul îndepărtat se poate vorbi de un empirism integral, tot așa într'un viitor îndepărtat vom ajunge la un apriorism integral. Concepția lui Spencer devine oricum unilaterală și critica acestor concepții a fost făcută cu prisosință de Kant.

D. Petrovici plecând dela dualitatea kantiană din cunoaștere, subiect-obiect, dă o interpretare în spiritul psihologiei moderne apriorismului, adecă inteligența fiind o funcțiune nu poate sta pasivă în fața fenomenelor cunoașterii. O piatră și o bucată de ceară nu-s în acelaș fel influențate de aceeaș sursă de căldură. Tot așa și cu inteligența, ea survine în actul cunoașterii cu structura sa. O explicare mai satisfăcătoare decât apriorismul transcendent a lui Kant și ca empirismul deghizat al lui Spencer.

Alte volume de studii sunt: *Deasupra sbuciumului, Cercetări filosofice și Studii istorico-filosofice*, Din primul e de remarcă studiul Logica și teoria cunoștinței și mai ales Dinamismul contemporan unde D. Petrovici caută să dea o interpretare filosofică marilor frământări, și prefaceri ale prezentului. O valoare documentară o are studiul *Kant și cugetarea românească* din Vol. Studii istorico-filosofice. Filosofia kantiană, după D-sa, a fost adusă la noi odată cu restaurarea definitivă a școlilor naționale, anume de către Gh. Lazăr pe care mulți dela noi îl cred a fi fost un simplu dascăl. Influența lui Kant s'a produs apoi mereu culminând cu filosoful Rădulescu Motru a cărui *Metafizică* — cu un fond cu totul original — pleacă dela filosofia kantiană.

Scrieri mai mici, publicate în Bib. pentru toți sunt volumele *Valoarea omului, Din cronica filosofiei românești și Figuri și concepții filosofice contemporane*. În primul volum se impune studiul *Metafizica* în filosofia contemporană, expunând fazele de restaurare ale *Metafizicii*, în urma mișcării pozitivistice, care, pentru moment, avu credința că izbutise o a răpune definitiv. Numele lui Bergson,

între alții, e definitiv legat de acest proces. Din cel de al doilea volum e de notat studiul *Contribuții la filosofia lui Eminescu*. E cunoscută de toți dualitatea pesimism-optimism atât de evidentă a personalității lui Eminescu tare se degajă din poeziile sale filosofice pe deoparte iar pe de alta din scrierile politice. Aceasta contradicție eminesciană a fost semnalată de toți cercetătorii operii sale, greutatea constând într'o explicare a ei. Criticii literari au fost cu toții unilaterali în explicările lor anulând când una când alta ca nefiind autentică. Și nu se poate ceva mai greșit când nota de căpetenie a scrierilor politice ca și a poeziilor sale e că ele-s suflet din sufletul său.

O explicare ar fi că geniile sunt niște ființe complexe cu mult în afara nivelului comun și de aci poate că această dualitate există numai pentru noi nu și pentru poet. Greu de crezut, când Eminescu era o minte atât de lucidă.

D. Petrovici se încumetă să ne dea o explicare care diferă de explicările unilaterale întâlnite la criticii literari. O încercare a D-sale de a explica acest contrast e că el există din însăș natura teoriei și a practicei. Practica e mai exigentă, ea te obligă la prea multe concesii. În fața ei orice teorie vrând nevrând trebuie să se mlădieze. Istoria e plină de exemple. Astfel însuș Schopenhauer în practică diferea mult de cele preconizate de el în teorie, dându-se cu voluptate plăcerilor vieții. Aceasta ar fi o scuză oarecum și pentru Eminescu. Dar la el e vorba de o practică care a îmbrăcat haina scrisului, așa dar tindea să devină teorie. Iată dar că scuză nu ajunge și de aci soluția propriu zisă ce o propune. În mod obișnuit se crede că pesimismul eminescian e exclusiv de natură schopenhauriană. Incontestabil că Eminescu are o bogată influență schopenhauriană, Totuș d. Petrovici caută să stabilească o punte de legătură între pesimismul lui Eminescu și acel al filosofului german Eduard von Hartman, care odată admis, dualitatea eminesciană ar dispărea primind o deslegare și atitudinea de militant a lui Eminescu. D. Petrovici n'are o dovadă sigură că Eminescu ar fi cunoscut cartea: *Filosofia inconștientului* a lui Hartman, apărută în 1867. Dacă înem însă seama de faptul că Eminescu citea foarte mult, anevoie ne vine a crede că tocmai această carte să-i fi scăpat când ea făcea vâlvă în Germania în timpul când Eminescu se găsea acolo la studii. Pesimismul lui Hartman se deosebește de al lui Schopenhauer tocmai prin faptul că el nu exclude progresul, ba chiar îl reclamă ca fiind necesar pentru reîntrarea noastră în neîntință, în Neant, singurul drum posibil. Și pentru Hartman ca și pentru Schopenhauer esența metafizică a Existenței se reduce la o voință oarbă, atât doar că ea e întovărășită la Hartman de un

intelect clar văzător. Această voință oarbă a comis greșala să părăsească imobilitatea, Neantul, preferînd ființa. I-a fost dat acestei voințe să plătească scump această nesocotință. De ființă, mobilitate fiind legată indisolubil și suferința. Idealul rămâne reîntoarcerea la neființă, la Neant. Dar aceasta nu se poate face printr'o renunțare, ci numai prin parcurgerea totală a circuitului în care s'a avîntat, printr'o consumare a tuturor formelor acestui proces cosmic, printr'o evoluție ascendentă, notă caracteristică oricărui progres. Numai când această traiectorie va fi parcursă complet va fi posibilă reîntoarcerea în Neant, atît de preferat ființei de care-i legată numai suferința. Așa dar progresul e absolut necesar dar nu ca scop, ci numai pentru că prin el vom ajunge, odată realizat integral - la idealul dorit, reîntoarcerea în neființă, în Nirvana. E lesne de văzut că cel puțin la Hartman se recomandă o atitudine de luptă în fața vieții - tocmai fiind convins de inutilitatea ei - pentru realizarea progresului, condiție indispensabilă pentru curmarea suferinței legate de ființare și reîntoarcerea în Neant. Cunoscut-a Eminescu această teorie? Greu de răspuns. Totuș soluția pare plauzibilă în caz că Eminescu ar fi cunoscut filosofia lui Hartman.

O încercare de a aprecia filosofia lui Bergson în justa ei valoare, o găsim în cel de al 3-lea volum citat.

În prezent are sub lipar un volum de studii filosofice, consacrat filosofiei kantiene.

D. Petrovici e un îndrăgit de literatură, ba chiar a debutat prin aceasta. A scris literatură ca: *Amintiri universitare*, *Simfoni rostite*, *Figuri dispărute*, *Raite prin țară*, *Amintirile unui băiat de familie*, etc., în - cari pe alocuri, mai ales în ultima, ai impresia că te găsești în fața unei scrieri a nemuritorului Creangă. În afară de opera scrisă, Dl Petrovici duce și o întinsă activitate, - în domeniul culturii, - pe cale orală, în țară și tot așa și peste hotare. Orator de prima mână,

conferințele D-sale sunt tot atît de atrăgătoare ca și scrierile Dsale. Eu nu mă voi ocupa de diferitele lecțiuni și conferințe ce le ține Dsa mai ales la Paris, ci numai de un singur fapt, care însă înseamnă în dezvoltarea noastră spirituală un moment epocal și aceasta se datorește exclusiv dlui Petrovici. E vorba de Congresul Mondial de filosofie ținut în toamna anului 1934 la Praga. Aici d, Petrovici, cu talentul său oratoric și ajutat de o prea serioasă pregătire filosofică, a luat parte foarte activă la discuțiile ce se puneau acolo și rezultatul a fost că noi - România - am fost printre primii clasificați la acel congres. Se putea un prilej mai nimerit pentru afirmarea maturității noastre spirituale? Prilej care nouă va trebui să ne însușim datorită de a desăvârși acest proces de maturizare, culminând într'o desăvârșită autonomie spirituală, ca popor. În ultimul timp activitatea de filosof a Dlui Petroviciu a luat un drum cu totul propriu. Mă refer adică la preocuparea ultimă a Dsale, abordarea unor probleme capitale din domeniul logicometafizic, ca ideea de Neant și de real, între cari a intercalat și pe aceea de posibil. Tratatate într'un mod cu totul personal, aceste studii înseamnă pentru activitatea dsale filosofică o răscruce.

Trebuie să mai adăogăm că D-sa a înțeles să militeze pe toate căile pentru promovarea mișcării filosofice dela noi. Astfel și-a exprimat încă demult nemulțumirea că Academia română nici până azi nu-și are o secție filosofică, iar acum 10 ani când a fost ministru al instrucțiunii publice a căutat să facă o reformă a învățămîntului secundar, dându-i filosofiei situația de nucleu central, cu rol de sinteză armonică a diferitelor cunoștințe ce le primește elevul în cursul secundar. Reforma Dsale încetul cu încetul a devenit o realitate și o convingere pentru toți aceia cari se ocupă serios de soarta școlii secundare.

Ioan Botaș

Sire de adorație pentru Panait Istrati.

*De-acum, în lanu-mi arde frumos
Grădina stelar, adusă jos,*

*Rară sămânță-îmi rodi în lan:
Aurul inimei lui Adrian.*

*Și m'adumbrește-atât de blând,
Urcându-și fruntea'n cer și legând*

*Un mal al lumii de celalalt,
Seninul munte de gând înalt.*

POMPIIU BARBU

FLUIERUL PĂSTORULUI

LEGENDĂ ORIGINALĂ

AUGUSTA C. RUBENESCU

oarele înclina spre asfințite. Razele lui aureau coroana înaltă a salcânilor îndepărtați. Amurgul întindea văluri cernite peste fața azurie a cerului.

O liniște aproape materială se așternu pe câmpiile verzi, cațifelate. Berbeci cu coarne mari, oi, capre, iezi, mielușei albi și negri se adunaseră în ocolul mare, fără acoperiș și îngrădit numai cu împletituri de nuiele. Vălaiele din jurul fântânii stăteau goale după adăpatul de seara. În fața colibeii, laptele proaspăt muls stătea în găleți, iar înăuntru pe poliți dospea cașul și în oale de piatră era brânză grasă galbenă.

La gura ocolului se tolăneau dulăii. Intre ocol și isvor ședeau păstorii roată. Mâncau poame pădurețe și pâinea de orz și-o muiau în zeamă cu oțet. Cârja, biciul și traista zăceau în iarbă la spatele lor. În mijlocul cercului pe o velință din păr de capră ședea păstorul cel mai bătrân. Părul cărunt îi era buclat, ca lâna oilor. Barba îi atârna până în brâu și fața-i argăsită de vânt și arsă de soare era brăzdată de o mulțime de cute. Ochii adânciți în orbite povesteau de zile senine și de cumplite vijelii. Toate acestea erau însă urmele întâmplărilor de mult trecute. Acum se răs-pânda o pace plină de bunătate pe fața lui.

Nimeni, poate nici singur moșneagul, nu știa cât îi de bătrân. Păstori ziceau, că de-când îl cunosc, tot bătrân îl știu. Fapt e, că nimeni nu cunoștea ca dânsul ținutul, câmpurile, pășunile, livezile și ierburile, vremea, bătaia vântului, norii și mersul stelelor. Lipea buruieni vindecătoare pe rânile de pe picioarele păstorilor și cu unsori tămăduitoare, vindeca gurile crăpate ale oilor. Făcea dreptate între păstori învrăjbiți și împăca pe cei dușmăniți. De altcum glasul lui se auzea arare ori. Privea norii, stelele, pământul și în inima lui păstra o dragoste adâncă și smerită, ce deopotrivă se revărsa peste oameni, animale și plante.

În atmosferă adia o boare ușoară de vânt, ce umplea aerul cu miremele dulci ale florilor de câmp, zbârlea firele plâpânde de iarbă și desmierda fruntea bătrânului păstor. Și era plină de șoapte și de spuse tainice, ca niște clopoței nevăzuți ce vibrau și se avântau deasupra păstorilor. Moșneagului i-se părea, că o mână miraculoasă-i pătrunde în inimă, deschide zăvoarele ruginite de timp și atunci întâmplări de mult uitate și amintiri de vise fermecătoare luau ființă și înviau naintea ochilor lui sufletești. Ridică traista de piele, ce părea lustruită de roasă ce

era. Scoase din ea un fluer uscat de vreme. Îl pipăi cu mâinile tremurânde și privi apoi peste păstori din juru-i.

— Ascultați să vă spun acum povestea acestui fluer.

Cei mai bătrâni se răzimară pe coate, iar cei mai tineri își ațintiră mirați privirile asupra fluerului străvechiu.

Fluierul ăsta l-a cioplit un strămoș de-al meu dintr'o salcie ce-a crescut hăt departe pe malul Nilului în Eghiptet. Era un copac foarte bătrân, cu ramuri mlădioase. Când își pleca la pământ bogăția frunzelor, forma un cort, ce se oglindea în valurile râului sfânt. În desișul acestei sălcii sta ascunsă sora lui Moisi, după ce mama ei puse între trestia dela marginea râului coșul de papură cu pruncul Crengile plecate deasupra apei umbreau fața copilului și susțineau coșul, până când sosi acolo Termutis, fata Fa-raonului cu sclavele ei.

Din această salcie a făiat strămoșul meu o creangă, de și-a făcut un fluer ce a fost glasul sufletului său. Prin el își cânta bucuria și durerea. Prin fluer beheiau mielușei lui, cântau paserile, sufla vântul și murmura isvorul. Prin fluer râdea copilul și plângea femeia, a cărei soț îl biciuise paznicul sclavilor. Prin cântecul lui suspinau sclavii, cari s'au prăbușit sub povara bolovanilor de piatră.

Fluierul a cântat și în deșert, când strămoșii noștri au pribegit patruzeci de ani prin arinișul Eghiptelui. Înainte mergeau săgetătorii și arcașii, sunând din goarne; în urma lor purtătorii de apă, cu burdufele prinse în curele de spinarea cămilelor, apoi negustori și slugi cântând din chitare. După aceștia urmau lucrătorii pământului, vânători, tăietori de piatră, cărămidari, dulgheri, zidari, fauri, olari, tăietori de lemne, țesători, cei cari făceau corturile și cei cari apălau rufe. Printre toți aceștia cântau lăutele, iar femeile scuturau tobele cu zurgălăi. La mijloc mergeau preoții și bătrânii tribului, cărturarii și fruntașii poporului, cari duceau cărțile și sulurile sfinte, comorile, banii și mirodeniile scumpe; iar mai în lăuntru chivotul legii în ladă de abanos și aur. Leviții cântau din harfă, iar cântăreții templului cântau cu vocea cântărilor sfinte. Mai la urmă veneau cei cu cirezile de vite, zicând din cimpoi și păstori cu turmele, cântând din fluer.

Printre păstori era și strămoșul meu. Iar când i-a sosit și lui ceasul și s'a culcat în nisipul pustului ca să moară, fiul său a scos fluerul din mâinile înțepenite. Anii treceau și fiul asemenea tatălui său, fu îngropat în nisipul pustului, iar fluerul pribegi mai departe, din tată 'n fiu pe rând, la toți urmașii lor, așezați în Canaanul binecuvântat, de unde mai târziu au trecut

în Mesopotamia, în Pontus, în Capadochia, în Pamfilia și în Libia.

În sfârșit fluierul ajunse cu mine în Iudea. Dar vai, acest fluier nu mai era cel de odinioară. Trebuie să știți anume, că acest fluier miraculos, al cărui mamă a legănat cu crengile sale coșulețul lui Moisi, iar mei târziu l-a urmat în pribegie, făcea minuni. Glasul său depărta fiarele sălbătice: lupii și panterele se tupilau la auzul lui și pe labe moi târându-se fugeau din apropierea turmelor. Câmpiile noastre niciodată n'au fost secerate de lăcuste. Când venea grindina și omătul, turma se ghemuia la un loc. Fluierul începea să cânte și atunci vântul mătura omătul de pe ele. Jur împrejur cădea zăpada, ori bătea grindina holdele, lâna lor rămânea totuși uscată.

Într'un timp însă totul s'a schimbat. Moșul meu petrecea la câmp cu păstorii, într'un cort impletit din ramuri verzi, fiind tocmai a opta zi din sărbătoarea corturilor. Se veseleau, beau, mâncau și bunicul cânta din fluier. Deodată fără a ști de unde un drumeț ciudat apăru înaintea cortului. Avea păr negru, mătăsos, ochi negri, luminoși și purta straie de păr de capră. Cel mai tînăr dintre păstori spunea, oă de sub straietele lui pardoase atărnau la pământ două aripi lungi și albe.

Drumețul pași deadreptul spre bunicul meu și-i ceru de mâncare. Însă mustul fierț de fructe i-se urcase bunicului în cap. Mânios lovi cu fluierul mâna întinsă a drumețului și îl goni. Drumețul se duse fără a zice un cuvânt, însă din clipa aceea fluierul amuți. Iar decând nu mai sună, seceta ne arde câmpurile, lăcustele ne pustiesc sămănăturile, fiarele sălbătice ne decimează turmele; viscolul le gonește, vânturile le împrăștie și ploile le bat fără milă.

Cu toate acestea tatăl meu păstră fluierul strămoșesc și eu încă îl port mereu cu mine. Vedeti, dacă bunicul meu odinioară nu s'ar fi încumetat la rău, fluierul meu străvechiu ar cânta și azi. Zău vă spun, că niciodată nu m'oi despărți de el și chiar împăratul de mi-l-ar cere, eu pentru toate comorile din lume nu l-aș da!

Bătrânul tăcu. Se nserase deabinele. Pe cer apăru secerea argintie a lunei. În liniștea adâncă se azeau pași sunând: un străin înainta spre ocol. Avea părul negru, mătăsos și ochi-i luminau ca două stele. Fața îi era albă ca albul crinului de câmp. Purta straie aspre de păr, iar păstorii, deși n'au văzut, totuși simțiau, că sub haina-i fărânească avea ascunse două aripi albe și lungi.

Străinul se opri în fața bătrânului și întinse mâna cerșind milă. Moșneagul îl privi în ochii lucitori și aplecându-se îi desfăcu curelele sandalelor, zicând:

— Șezi în locul meu și lasă-mă să te slujesc.

Apoi aduse apă într'un ulcior, o vărsă deasupra picioarelor celui venit și le șterse. Pe urmă îi dădu lapte și fructe. Străinul primi laptele și fructele mulțumind, apoi plecă mai departe pe drumul ce ducea către Belleem.

Pleapele tuturor se ngreunară și atunci păstorii așternură scoarțe pe jos și se culcară.

Una câte una se aprindeau pe cer stelele. Bătrânul păstor veghea. Privea în sus spre boltă și văzu cu mirare, că printre stelele cunoscute, sclipește o stea mare și minunată. Steaua strălucea tocmai deasupra lor, însă trecea mai departe pe bolta întunecată către Betleem.

Bătrânul își roti privirea în jur. Nicăiri nici un zgomot. Turma odihnea, păstorii dormeau. Niciodată bătrânul nu mai văzuse o asemenea noapte minunată. Nimic nu se mișca și totuși ființe aeriene nevăzute, în vârtoare de ceață luminoasă parcă ar fi plutit prin aer, punând în tregul văzduh în mișcare. Aerul cânta în liniștea nopții și cu el dimpreună cânta pământul și stelele.

Inima bătrânului abunda de fericire. Luă fluierul străvechiu și îl puse la gură. În locul degetelor lui uscate, par'că degete tinerești și gingașe ar fi atins fluierul; ca un chiot de bucurie se desprindea imnul fericirii din el, și se răspândea prin aer. Glasul lui se contopea cu cântecul întregii firi.

Păstorii se treziră, în mijlocul lor stătea drumețul de mai înainte. În locul straietelor de păr, purta mantie albă și deasupra umerilor se întindeau două aripi albe de lebedă. Ochii negrii îi sclipeau ca stelele și privi cu nespuse bunătate la păstorii proșternuți de spaimă. Vocea-i argintie suna limpede în noapte:

— Nu vă temeți: că iată vă dau de știre bucurie mare, care va fi la tot poporul. Astăzi vi-s'a născut Mântuitor, care este Christos Domnul, în cetatea lui David. Și aceasta vă va fi semnul: veți afla un prunc înfășat, culcat în esle.

Tînărul înaripat tăcu și din înălțime, ca o ploaie de stele, în mantii luminoase de nori, coborau în jos ființe tinere, cu ochi lucitori. Plutind mișcau prin aer vâlul lor țesut din raze, ca o mantie lungă ce tremura deasupra pământului înverzit. Mii de clopoței nevăzuți sunau jur împrejur și cântecul ceresc străbătea ținutul adâncit în somn:

— Mărire lui Dumnezeu în înălțimi, pace pe pământ și bună învoire între oameni!

Oastea cerească se înălță încet și asemenea unui nor luminos, se ridică deasupra stelelor. Cu ei dimpreună dispăru și drumețul străin. Păstorii priveau uimiți în urma lor și evlavie sfântă li-se sălășlui în inimi. Atunci bătrânul se opri în fața lor. Obrajii îi erau udați de lacrimi. Brațele și le deschise spre cer și strigă cu glas tare:

— Să mergem până la Betleem și să vedem minunea ce s'a întâmplat și despre care Domnul ne-a făcut cunoscut.

Păstorii s'au adunat; au ales doi miei dintre cei mai frumoși și i-au pus în brațele celor mai tineri dintre ei ca să nu meargă cu mâinile goale la Prunc. Apoi au plecat în șir lung spre Betleem cu ochii țintiți spre steaua necunoscută. În fruntea lor pășea moșneagul, cântând cântece de bucurie din fluierul străvechiu.

Steaua lucea deasupra ultimei case din Betleem. Păstorii se opriră în fața casei, ce semăna cu un taur. Prin crăpăturile ușei sparte se stre-

cura lumina slabă a unui opaiț. Ei i trară în staulul presărat cu fân, o femeie cu fața blândă sta ingenunchiată înaintea ieslei. În ieslele blânite cu fân, învelit în scutece albe, era un prunc. Căpșorul auriu era încunjurat de aureolă strălucitoare, fruntea-i albă lumina ca zăpada și ochii mari îi străluceau cașicând lumina stelei necunoscute ar fi coborât să odihnească ntrânșii.

Păstorii au căzut în genunchi în jurul ieslei, iar cel mai bătrân dintre ei — moșneagul — ingenunche la picioarele ieslelor și cântă încet din fluier. Sunetele se răspândeau dulce, ca o rugă duioasă, ca o implorare ferbinte și dornică, ca un omagiu plin de dragoste, mângâind și desmierdând Pruncul divin.

Glasurile de mărire se pierdură domol și bătrân întinse cu o cucernicie timidă fluierul spre

Prunc, iar El își întinse mânuța. La atingerea Lui ușoară fluierul se cutremură și se întinse. În clipa următoare în mâna Pruncului fluierul se schimbă într'o creangă verde de salcie, plină de frunze fragede califelate.

Fața bătrânului strălucea de fericire. În semn de adâncă venerațiune încrucișând mâinile deasupra pieptului, zise profetic:

— Stăpânul meu și Mântuitorul meu! Iată salcia Nilului Te slăvește!

Apoi ingenunche lângă iesle, sărutând pământul cu smerenie. Păstorii făcură așisderea. Apoi eșiră cu toții și se îndepărtară încet și cântând cântece de preamărire, porniră către casă. Lumina argintie a stelei necunoscute îi însoțea în drum, spre câmpiile îndepărtate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Inchinarea Păstorilor, de Marcel Olinescu

STROPI DIN CASCADA VIETII

soartea e „evaporarea“
naturii noastre...

Conștiința se „di-
solvă“ în instincte și
se „diluiază“ în ra-
țiune“

„Soartea este în noi,
numai atunci când
Grația e de-asupra
noastră. Când alungăm

Grația, soartea se ridică de-asupra noastră...

Nimic nu ne limitează ca soartea, când o
scăpăm din noi...

Când nu suntem noi colivia soartei, soarta
este colivia noastră...

Numerele și tonurile au aceeași armonie...
Suntem mai siguri când ne închipuim viața,
decât când o cercetăm.

Cine iubește lumea, o confundă cu viața...

Sufletul pierde contactul cu viața, pe durata
cât îl ține cu lumea.

Trăiești cu atât mai profund cu cât renunți la
la mai mult...

Viața e făcută numai ca să cunoaștem ade-
vărul... Adevărul e numai în viață.

Cât adevăr în viață, atâta fericire în suflet. —
Fericirea este reflexia adevărului...

Arta și religia sunt foarte înrudite: numai
în ele poți fi sincer, fără inteligență...

Toate vindecările vin din viață. Viața vindecă tot, prin
ea însăși.

Arta e creată din desnădejde, ca să dea nă-
dejde.

Sunt oameni cari se uită numai în puncte la
cari pot privi vertical. De aceea, ei rareori au
orizont...

Cât de înaltă trebuie să-ți fie atitudinea, ca să
le poți vedea toate, în direcție verticală!...

Fapta este sinteza sufletului.

Cerul nu-l putem vedea decât prin conștiință.
Ea este lentila prin care privim la cer.

Virtutea este funcțiunea binelui.

Suferința e mult mai adâncă decât durerea.
Ea se adâncește până ajunge la iubire.

Pesimismul e un dor de absolut, născut din-
tr'un infinit de suferință; o pasiune de „trecere
eternă“...

bumea din afară e cu atât mai înaltă, cu cât
e lumea din lăuntrul tău mai adâncă...

Virtutea e puterea de-a scoate răul din tine,
și a așeza binele în lume.

Grația e darul anticipat pe care ți-l face Dum-
nezeu, ca să te cucerești pe tine.

Omul adevărat trebuie să-și lase inima atinsă
de durere, dar să nu și-o lase dusă de ea.

Inimă bună e aceea în care durerea bate tot-
deauna, dar niciodată nu intră în ea.

Pesimismul e o sensibilitate, care face și din
bucurie — suferință; optimismul este o sensibilitate
care face și din durere, — fericire.

E mare numai cine se ridică peste durere...

Tristețea este o armonie. O stare unică a vie-
ții, pe care n-o tulbură nici o ispită. Este o virtute
a singurătății.

Simțirea nu ne amăgește viața. Sarcina aceasta
și-a luat-o cunoașterea...

Virtuțile depind și de felul cum simțim viața și
de felul cum înțelegem lumea...

Simțim puterea vieții numai în măsură tristeții
din noi...

Tristețea nu e o neputință de a simți bucuria,
ci o încetare a oricărei ispite...

Cel mai sigur argument că mai există o lume,
este faptul că din aceasta fugе viața...

Tristețea primește viața cu toate virtuțile. Căci
prin virtuțile vieții ține aproape lumea aceasta, de
lumea divină...

Ca fond moral, inima noastră e totdeauna mai mare ca lumea; conține: ură ori iubire, cât nu încapă în lume...

Viața ne pare illogică numai fiindcă nu încapă în logica noastră.

Prin tristețe simțim vremelnicia lumii și vecinicia vieții.

Tristețea nu-i născută din păcat. Altcum nu s'ar simți viața prin ea...

Lumea este rea prin contraste, dar tot prin contraste este și frumoasă.

Să nu fie frumosul lumesc un rău?...

Oare lumea e viață, sau viața e lume?...

Cât de tragică ar fi viața fără moarte! Câte tragedii ar umplea-o!

Nu mai putem înțelege perfecțiunea lumii, fiindcă noi am perdut-o pe a noastră...

Arta este un reflex al lumii perfecte, în lumea imperfectă; o chemare a uneia către cealaltă.

Omul nu este „măsura“, ci limita lucrurilor.

Deosebirea între cauzele căderii lui Satana și a lui Adam: Unul se credea Dumnezeu, cellalt dorea numai să fie.

Iubim totdeauna ce-i trecător, fiindcă gândim sub presiunea morții — Din cauza morții, nu putem cunoaște viața.

Numai moartea e trecătoare; — viața e vecinică. Moartea e din om, nu din viață. Altcum, și moartea ar fi vecinică precum e viața.

Când avem milă de noi, nu mai avem dragoste de alții; când avem dragoste de noi, nu mai avem milă de alții.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Toamnă...

Frunze 'ngălbenite pică
De pe ram pe ram..
Vântul, colbul îl ridică;
Frunze 'ngălbenite pică,
Și le văd prin geam.

Ceața 'nvăluie pământul;
Rece s'a făcut.
Pe sub streșini, suflă vântul..
Ceața 'nvăluie pământul,
Totu-i frist, făcut..

Am zărit o găză mică
Moartă, — biata - 'n drum,
Și... mi-e fric' acum;
Am zărit o găză mică
Cum priveam pe geam.
Și acum,.. mi-e frig... mi-e frică...

Frunze 'ngălbenite pică.
De pe ram, pe ram...

PETRE AL. CONSTANTINESCU

Elevii români în cel dintâi semicentenal al școlii comerciale sup. din Arad

„Hotarul” din Iulie-August 1936 a arătat începuturile învățământului comercial din Arad. Imprejurarea că de prezent se agită tot mai mult naționalizarea comerțului din țara noastră, ne servește un prilej potrivit pentru a privi situația creată Românilor în școala de sub stăpânirea maghiară și situația lor în școala naționalizată. Această situație interesează cu atât mai mult cu cât numai o cunoaștere temeinică a stărilor ne poate îndruma pe calea descătușării comerțului, care în viitorul cel mai apropiat va trebui să treacă în patrimoniul național.

Actuala școală comercială din Arad și-a inaugurat cursurile la 28 Sept. 1885, purtând un an numirea de „școală comercială medie”; începând cu anul 1886—87, timp de 14 ani, a fost numită „academie comercială”, din 9 Martie 1900 a luat numele de „școală comercială superioară”, nume păstrat până la 1 Sept. 1936, când, în urma reformării învățământului comercial secundar, școlile comerciale superioare primesc titlul de liceu comercial.

Dorind să cercetăm rolul elementului românesc în această instituție, vom privi trei faze în istoricul școlii:

I. Epoca dela înființare până la naționalizarea școlii (anii școlari 1885/6—1921/2). Școala s'a naționalizat la 1 Sept. 1922, când s'a înființat o clasă românească lângă școala maghiară. Școala comercială din Arad a fost comună până la 1 Iulie 1921, din acest motiv a întârziat naționalizarea, până la trecerea ei la stat.

II Epoca școlii comerciale românești (anii școlari 1922/23—1935/36).

III. Epoca liceului comercial (dela 1935/37)*. Școala comercială din Arad în al 3-lea an dela înființare s'a completat la 3 clase. Sporind populația școlară, se înființează clase divizionare. Cea dintâi clasă divizionară e înstituită în anul școlar 1891/92. Cu anul 1924/25 școala — până atunci având curs de 3 ani — trece la cursul de 4 ani. Clasele divizionare s'au menținut, cu o întrerupere de 2 ani, până la sfârșitul anului 1933/34, când, în urma desființării din 1931, se suprimă ultima clasă paralelă.

Numărul elevilor ordinari dela 40, cât a fost în anul înființării, a crescut până la 211 (anul școlar 1895/96), apoi a rămas sub acest număr până în anul școlar 1907/8, când numărul elevilor e 214. Următorii 4 ani arată o urcare

până la 364, ca de aici încolo 6 ani să nu mai atingă acest număr. După unire, numărul elevilor dela 417 se reduce brusc, arătând 152 în ultimul an al școlii maghiare (1921/22). Numărul maximal al elevilor a fost 417 în anul 1919/20.

I. Matricolele școlare (nu putem preciza din ce motive) nu evidențiază totdeauna naționalitatea celor 7795 elevi înscriși în cei 37 ani premergători naționalizării. Datele ce urmează, sunt culese din anuarele școlare, cari întocmesc statistica când pentru elevii clasificați, când pentru cei înscriși. Confesiunile ort. rom. și gr. cat. ne lămuresc asupra naționalității. Ca punct de plecare s'a păstrat numărul elevilor înscriși și unde cifrele au privit numărul celor clasificați, datele au fost refăcute din matricolele școlare. Astfel s'au scos datele pentru religie din 18 matricole.

5 elevi români — număr destul de apreciabil în 1885 — au cerut înscriere în școala comercială, în anul înființării. Procentul lor mai mare a fost în anul 1912/13, (12,80%) și mai mic în anul 1888/9 (1,09%) Numărul lor în cursul anilor a variat. Mai mulți Români au urmat școala în anul 1913/4 (45 elevi), în anul 1888/9 numai 1 Român a fost din cei 92 elevi înscriși.

Procentul elevilor români un timp staționează sub 10%. În 1907/8 11,21% din 214 sunt Români și apoi procentul variază în jurul celor 10% până'n 1917/8, când scade sub 10.

În cei 37 ani de școală ungurească din 7795 elevi înscriși 601 elevi (7,71%) au fost Români, aparținând confesiunilor ort. rom. și gr. cat.*) și

7194 au aparținut altor naționalități. Elementul maghiar (48%) n'a repurtat majoritate absolută. Acest element în cursul anilor abia de 7-ori a obținut majoritate absolută, iar odată a format tocmai jumătate din populația școlii.

Inferioritatea elementului românesc nu-și găsește explicarea nici în etnicul românesc al județului Arad, unde și recensământul ungarilor din 1900 recunoaște 214250 Români (61,2%) din totalul de 349890 locuitori**) Comerțul orașului și județului Arad, deși nu s'a mărginit numai la necesitățile regiunilor învecinate ci a trecut frontiera vechei Monarhii, exportând

*) În articolul prezent numărul Românilor se mărginește numai la elevii de religia ort. rom. și gr. cat. Românii proveniți din căsătorii mixte, sunt catalogați ca Unguri.

**) Dr. Iancsó B. — Dr. Somogyi Gy.: Arad vármegye és onogr. áphiája (1912).

) O parte din datele acestui articol e extrasă din broșura „Semicentenalul școlii com. sup. Arad (1885—1935 A)”.

vin, cereale, spirt, totuși Români au fost înlăturați dela activitatea comercială, lipsindu-le capitalul necesar, sau încurajarea regimului*). Când banca Victoria ia ființă în Arad și începe să puzeze puțină viață economică și în rândurile populației autohtone, aceste încercări ale comerțului român îndrumă și pe Români la școala comercială. Deși anii 1905-6 întetesc acțiunea de maghiarizare resimțită și 'n comerț și industrie („acțiunea lalelei” (tulipanmozgalom) pentru afirmarea industriei maghiare), în școala din Arad se înscriu și urmează cursurile 10 Români. Acest număr peste 2 ani trece de 20, iar peste alți trei ani de 30, ca apoi să nu mai revină sub 20 numai în anii 1920/21 și 1921/22, când elevii români oscultă chemarea instituțiilor naționalizate.

Epoca e dominată de elementul urban care își păstrează egemonia 19 ani. Elementul local e reprezentat în anul întâiu cu 47,5 % și apoi acest procent se urcă peste 50 până'n anul școlar 1898/9, când puțin scade sub numărul amintit. De aici înainte oscilează între 40—56 % cu excepția anului 1907/8, în acest an e 38,6%.

În 29 ani clasa comercianților servește majoritatea elevilor, în 7 ani cea a intelectualilor (liber profesioniști, funcționari publici) și numai o singură dată cea a industriașilor. Clasa comercianților ia rolul conducător în al doilea an al școlii; în anul 1889/90 43,3% din elevi s'au recutat din familii de comercianți. Începând cu anul 1911/12 clasa intelectualilor dă contingente considerabile de elevi (25,94 % față de 24,20 % ale comercianților) până 'n anul 1917—8, când, împreună cu familiile comercianților, cele ale industriașilor servesc majoritatea elevilor. În următorii 4 ani aceste trei clase (intelectuali, comercianți, industriași) formează majoritatea elevilor. În această perioadă premergătoare naționalizării,

pătura agricultorilor se prezintă cu un procent având limitele 5,3% (1886/7) și 20,4% (1919/20),

până când la comercianți aceste limite sunt 12,5% (1885/86) și 43,4% (1889/90), la intelectuali 8,78% (1902/3) și 43,3% (1916/7),

iar la industriași 6,6 % (1886/7) și 30,9% (1921/2).

Epoca aceasta, împreună cu anul întâiu al epocii următoare, livrează, în total, 2306 absolvenți ai cursului de 3 ani. Cei 100 și ceva Români, absolvenți ai școlii din Arad, au intrat în serviciul pușinelor întreprinderi comerciale și industriale românești din Ardeal sau au căutat să se strecoare în funcțiunile administrative și financiare ale vechei stăpâniri.

II. Urmările eliberării de sub dominația trecută se prezintă la această școală abia începând cu anul 1922/3, an în care școala primește o clasă românească lângă cele 3 maghiare, mai târziu lichidate. Deși timp de 4 ani ființează și clase ungurești lângă cele românești, încercările comerțului românesc îndeamnă și populația dominantă la îmbrățișarea mai intensivă a instituției. Acestui interes se datorează faptul că elementul român din școala naționalizată prezintă un procent mai mare decât cel maghiar din școala regimului unguresc. În 4 ani de școală cu secție românească și ungurească și 10 ani de școală cu limbă de predare română, 3250 elevi au urmat cursurile.

Procentul Românilor din școala naționalizată, dela 26,71 — procentul elevilor români în cel dintâi an al naționalizării — s'a urcat până la 81,09 — procent maximal atins în anul 1926—7 și apoi — odată cu numărul elevilor — scade și procentul elementului autohton până la 56,03 % (anul 1934/35).

Motivele cari au determinat aceste scăderi:

Elementul românesc al școlii naționalizate

Anul școlar	Numărul claselor		Nrul total al elevilor	Elevi români		Alte naționalități	
	rom.	magh.		nr. abs	%	nr. abs	%
1922-23	1	3	131	35	26,71	96	73,29
1923-24	3	2	174	98	56,32	76	43,68
1924-25	5	2	230	147	63,91	83	36,09
1925-26	7	1	285	208	72,98	77	27,02
1926-27	8	—	312	253	81,09	59	18,91
1927-28	8	—	320	246	76,87	74	23,13
1928-29	9	—	314	226	71,97	88	28,03
1929-30	8	—	308	218	70,78	90	29,22
1930-31	8	—	320	221	69,06	99	30,94
1931-32	8	—	280	194	69,29	86	30,71
1932-33	6	—	199	124	62,31	75	37,69
1933-34	5	—	158	98	62,03	60	37,97
1934-35	4	—	116	65	56,03	51	43,97
1935-36	4	—	103	60	58,25	43	41,75
Total:	84	8	3250	2193	67,48	1057	32,52

*) Ing. St. Mateescu: Burghezia românească în Ardeal.

1. Criza economică, mai pronunțată la clasa agricultorilor, clasă care a livrat contingentul național.

2. S'au scătuit sursele bugetului statului, nu s'au angajat noi funcționari, absolvenții școlii au sporit rândurile șomerilor.

3. Puținele întreprinderi economice românești au concediat o parte din funcționari, pentru a înlesni trecerea peste fazele crizei.

4. Întreprinderile minoritare nu erau constrânse să angajeze Români.

Absolvenții din această epocă au intrat în funcțiunile administrative și financiare ale statului, foarte puțini s'au dedicat carierelor comerciale. În ultimii 3—4 ani acest proces s'a inversat, intrând într'un făgaș normal: sporește numărul absolvenților cari primesc angajamente la întreprinderi și se micșorează șansele de încadrare în funcționarismul de stat.

Procentul elevilor din municipiul Arad în această epocă variază între 28,5—61,8%, având valoarea mai mare în anul întâiu de naționalizare, când elementul orășanesc dela secția maghiară e covârșitor și valoarea mai mică în anul 1926/7, când procentul contingentului românesc e maximal, adică când în cele 8 clase românești străbat școlari din alte localități, dela țară. După 1926/7 procentul celor domiciliați în Arad arată o urcare datorită intrării în școală a elementului localnic minoritar și așezării la Arad a elementului rural.

Profesiunea părinților denotă un aspect cu totul deosebit aceluși din epoca anterioară. Epoca de după naționalizare e caracterizată prin acapararea terenului de către fiii agricultorilor; în anul 1926/7 agricultorii livrează jumătatea școlarilor (50,6%), acest procent n'a fost depășit dar nici măcar atins de nici o profesiune a părinților, din timpurile școlii maghiare. Extremitățile de 20,6—50,6% la părinții

agricultori denotă o simptomă îmbucărătoare pentru îmbrățișarea comerțului. În urma stărilor din această epocă, clasa comercianților — părinți ai elevilor minoritari — rămâne în urmă. Numărul elevilor cu părinți comercianți se micșă între 14,1—23,6%, iar tagma industriașilor dela 24,4% descrește până la 10,8% în cei dintâi 6 ani ai naționalizării și apoi se menține între 13,6 și 21,4%. În ultimii 10 ani se remarcă, pe lângă agricultori, funcționarii publici, preoții, profesorii, învățătorii și liber profesioniștii, aceștia duc recordul în anii 1933/4—1935/6.

Părinții celor 3250 elevi din această epocă se recrutează dintre funcționarii publici, preoți, învățători, liber profesioniști 685 (21,08%),

dintre comercianți	596 (18,34%),
dintre industriași	467 (14,37%),
dintre agricultori	1310 (40,31%),
din alte ramuri	192 (5,90%).

După ce s'a trecut la cursul comercial superior de 4 ani, la sfârșitul anului 1923/4 elevii din clasa III n'au absolvit școala ca până atunci și n'au dat examen de bacalaureat, ci au trecut în clasa IV. Măsurat regulamentului comun tuturor școlilor din țara noastră, absolvenții au primit, fără examen, certificat sau diplomă de absolvire după cum media de absolvire era sub 7 sau cel puțin 7. Media de absolvire s'a calculat din mediile anuale, media din cl. I s'a înmulțit cu 1, cei din a II cu 2, cea din a III cu 3 și cea din a IV cu 4 și suma acestor produse s'a împărțit la 10.

Sub imperiul regulamentului unificat, într'un interval de 12 ani (1924/5—1935/6), școala a eliberat 459 certificate și 125 diplome de absolvire. Au absolvit cursul comercial superior 584 elevi (în mijlociu 49 elevi anual) și anume

402 Români (68,84%) și
182 alte naționalități (31,16%).

Elevii școlii comerciale naționalizate Domiciliul și profesiunea părinților

Anul școlar	Nr. elevilor înscriși	Domiciliul părinților				Profesiunea părinților									
		Orașul Arad		Alte localit.		Funcț. publici, învățat., preoți, liber profesion.		Comercianți		Industriași		Agricultori		Alții	
		Nr. absol.	%	Nr. absol.	%	Nr. absol.	%	Nr. absol.	%	Nr. absol.	%	Nr. absol.	%	Nr. absol.	%
1922—23	131	81	61,8	50	38,2	26	19,8	31	23,6	32	24,4	27	20,6	15	11,4
1923—24	174	61	35,1	113	64,9	32	18,4	40	3,0	28	16,1	60	34,5	14	8,0
1924—25	230	71	30,9	159	69,1	45	9,5	41	17,8	29	12,6	101	43,9	14	6,1
1925—26	285	91	31,9	194	68,1	53	18,6	57	20,0	34	11,9	135	47,4	6	2,1
1926—27	322	89	28,5	223	71,5	60	19,2	44	14,1	34	10,9	158	50,6	16	5,1
1927—28	320	111	34,7	209	65,3	74	23,1	58	18,1	35	10,9	144	45,0	9	2,8
1928—29	314	104	33,1	210	66,9	69	22,0	56	17,8	34	10,8	141	44,9	14	4,5
1929—30	308	105	34,1	203	65,9	58	18,8	58	8,8	42	13,6	139	45,1	11	3,6
1930—31	320	138	43,1	182	56,9	61	19,0	64	20,0	58	18,1	127	39,6	10	3,1
1931—32	280	119	42,5	161	57,5	60	21,4	44	15,7	39	13,9	116	41,4	21	7,5
1932—33	199	96	48,2	103	51,8	42	21,1	31	15,6	35	17,6	68	34,1	23	11,5
1933—34	158	79	50,0	79	50,0	39	24,7	33	20,9	29	18,4	38	24,0	19	12,0
1934—35	116	59	50,9	57	49,1	35	30,2	22	18,9	16	13,9	31	26,7	12	10,3
1935—36	103	60	58,3	43	41,7	31	30,1	17	16,5	22	21,4	25	24,3	8	7,7
Total:	3250	1264	38,89	1986	61,11	685	21,08	596	18,34	467	14,37	1310	40,31	192	5,90

Cei 49 absolvenți anual ar putea fi absorbiți de întreprinderile comerciale și industriale, dacă acelea n'ar fi îndurate anii grei de criză acută

Caracteristicile epocii după naționalizarea școlii: Românii în majoritate absolută,) conduce clasa rurală, elevii se recrutează din familiile agricultorilor, în contrast cu epoca școlii ungurești, în care ungurii n'au format totdeauna majoritatea absolută a populației școlare, și a dominat elementul urban ieșit mai ales din familiile comercianților.*

III. O eră nouă inaugurează Legea din 1 Apr. 1936 pentru organizarea învățământului comercial secundar. Reforma aceasta, așteptată și salutăată cu bucurie, a isvorit din o necesitate. Organizarea de până acuma, având o vechime de trei decenii, n'a mai corespuns spiritului vremii. E natural că reforma învățământului comercial, ca orice altă reformă, e supusă unor critici mai mult sau mai puțin îndreptățite, deși complexul reformei nu e cunoscut integral, lipsind programa materiilor și regulamentul legii. S'a obiecționat, între altele, înlocuirea numirii vechi de *școală comercială*, cu cea de *liceu comercial*. Nu încapă nici o îndoială că tineretul român nu caută orientări

*) În anul 1922-23 procentul Românilor e numai 26.71. În acel an au ființat 3 clase ungurești și numai o clasă românească.

spre carierele practice, îndrumarea lui spre comerț și industrie e încă un „pium desiderium” pentru realizarea căruia nu s'au depus toate stăruințele, nu s'au căutat și nu s'au acordat fondurile trebuincioase așa precum ar fi pretins o dorință sinceră de-a abate năvala multoasă dela școlile teoretice.

Când liceele teoretice au fost asaltate de către cei dornici de-a-le urma și când în fiecare localitate mai mărișoară a răsărit câte un gimnaziu teoretic și toată lumea a fost cuprinsă de „febra liceală”, a fost nimerită ideea de a canaliza acest exod periculos spre școala teoretică și prin farmecul unui nume a atrage tinerii spre preocupările comerciale.

O altă inovație a legii e că, pe lângă primării și camere de comerț, obligă și întreprinderile să susțină școala, care până acum era o ramură vitregă a învățământului. Dar cea mai importantă măsură e dorința de-a înzestra pe viitorul comerciant cu capitalul necesar la întemeierea întreprinderii.

Viitorul ne va arăta cât și cum se vor realiza gândurile mărețe ale legiuitorului. Liceul comercial din Arad a înscris 55 elevi în clasa I. Din aceștia 80% sunt Români recrutați din suburbiile orașului Arad și din comunele mărginașe. Ei stau în fruntea flancului care va cuceri și stăpâni comerțul mic românesc, astăzi aproape inexistent pe aceste plaiuri.

Vasile Suciu

Epigrame

D-lui N. Crevedia (care vorbește de rău pe multă lume).

Imi place mult, cum te numești,
E strașnic nume, Crevedia...
Dar faptul că tot clevețești,
Mă face să-ți zic... Clevetia!

Tot D-lui Crevedia, la o lună după nuntă.

Ți-a trecut luna de miere,
buna dulce, luna „sacră”...
Pus pe scris și pe veghere
Iarăși bei cerneală acră!

Văzând poemul „Horia” de Aron Cotruș prăfuit și încremenit, în vitrina editurii „Panteon” din Brad, am știut să-l vestesc despre acest fapt, pe marele martir, ucis pe roată. Iată mesajul:

Viteazule Horia,
Piosul Tău nepot, Aron,
Te înmormântă în Panteon...

POMPIIU BARBU

COLINDELE DIN JUDEȚUL ARAD

Cuvântul „colindă“ derivă din cuvântul latinesc „calendae“, ce însemna începutul lunilor la vechii romani. La strămoșii noștri pe semne umbla lumea la fiecare început de lună cu colinda, cum se umbla în multe comune din vechiul regat până în timpul mai din urmă cu iordanul la începutul fiecărei luni.

Cu ivirea creștinismului colindatul s'a restrâns la Ajunul și ziua Crăciunului, la Anul nou și la Bobotează, serbători cari urmează cu mici intervale una după alta.

Creștinismul a menținut atât textul acestor colinde, cari erau balade, cât și melodia. Cu timpul însă s'au format noi colinde cu text din viața Domnului nostru Isus Christos și cu melodii inspirate parte din muzica populară laică, parte din muzica bisericească.

Ambele aceste genuri de colinde s'au menținut până în ziua de astăzi, mai ales în comunele muntoase, — grație împrejurării, că aceste colinde se repetă în fiecare an.

Din unele comune de pe șes au dispărut multe din aceste colinde, ba în unele comune de

șes a dispărut și obiceiul de-a mai colinda. Lucru de remarcat însă, bazat pe experiența mea, că cele mai multe colinde dispărute din comunele de șes, se găsesc aproape intacte în comunele mun'oase ale județului nostru.

Caracteristica generală a colindelor din județul Arad este că, pecând textul cu unele mai mici sau mai mari variațiuni este aproape același, melodia variază după regiuni, așa că în județul Arad aceleași texte de colindă se cântă pe diferite melodii unele mai frumoase decât altele, lucru ce dovedește marea bogăție muzicală a județului nostru.

Textul unor colinde puțin variat se găsește și în alte județe ale Ardealului, ba chiar și în vechiul regat, și nu numai între munți ci și pe șesul Bărăganului, dovadă eclatantă a unității neamului nostru.

În numărul prezent al revistei „Hotarul“ prezint două colinde din jurul Șiriei, (a-b) cari se cântă una după alta. Prima (a) în ritm lent, a doua (b) în ritm vioi. Apoi încă două colinde din ținutul Hălmajului (c-d), cari se cântă ca cele de mai sus, prima (c) mai rar, a doua mai vioi

a) Sus la poarta raiului.

Andantino

Sus la poar - ta ra - iu - lui Poarta ra - iu - lui Paș - te turma Tată - lui Turma Tată - lui

Li - nu - i lin și iarăși lin Ba - te vânt - ul frun - za - lin Lin și ia - răși - lin

Sus la poarta raiului
Poarta raiului,
Paște turma Tatălui
Turma Tatălui.

Refren { Linu-i lin și iarăși lin,
Bate vântul frunza lin,
Lin și iarăși lin.

Dar la turmă cine stă,
Cine, cine stă,
Stă chiar maica Precestă
Maica Precestă.

Refren

Lângă ea un legănel,
Un mic legănel,
Cu un copilaș în iel,
Copilaș în iel.

Refren

Copilașul când plângea,
Puiul când plângea,
Maica sfântă'l legăna.
Maica?! legăna.

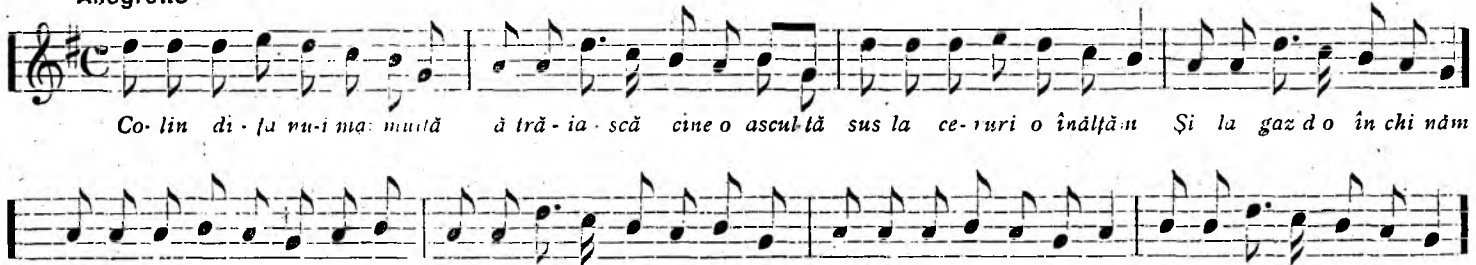
Refrn

Copilașul când durmea,
Puiul când durmea,
Maica sfântă lin cânta,
Maica lin cânta.

Refrn

b) Colindița nu-i mai multă

Allegretto

Co - lin di - ța nu-i ma: multă ă tră - ia - scă cine o ascultă sus la ce - ruri o înălțăm Și la gaz d'o în chi năm

O n - chi - năm cu bu - cu - ri - e Și cu mul - tă ve - se - li - e Cam a - juns sea - ra de ajun Și a bă - tră - nu - lui Cră ciun

Colindița nu-i mai multă,
Să trăiască cine-o-ascultă,
Sus la ceruri o uăltăm,
Și la gazd'o închinăm.

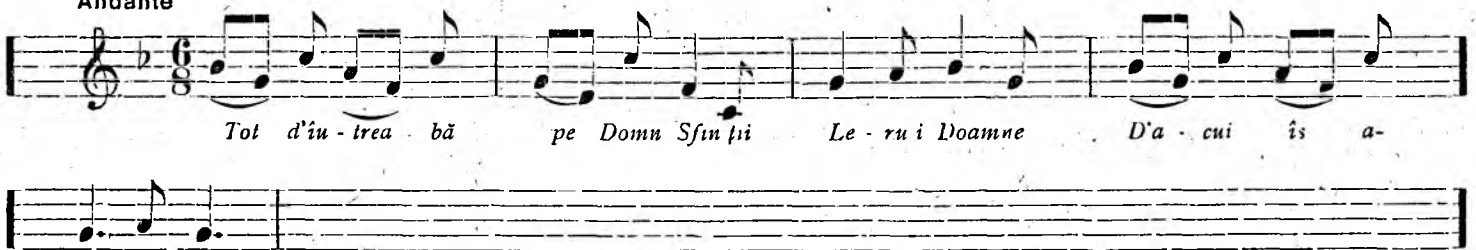
O'nchinăm cu vesel e,
și cu multă bucurie,
C'am ajuns seara de-Ajun,
Și-a bătrânului Crăciun.

Sus, mai sus v'am înălțat,
Ce-am știut tot vam cântat,
Să rămâneți sănătoși,
Sănătoși și bucurioși.

C'ați a uns ziua cea sfântă,
Când colindele se cântă,
Sărbătoarea lui Christos,
Să vă fie de folos

c) Tot întrebă pe Domn sfinții

Andante

Tot d'iu - trea - bă pe Domn Sfin ții Le - ru i Doamne D'a - cui is a -

ces - te curți

Tot d'întrebă pe Domn sfinții
D'acui is aceste curți,
D'ășia nalte împănate,
Cu postavuri d'imbrăcate?

— „Is a lui Luceafăr galben,
Care șade 'n codru verde,
Și reva'să la zori d'albe,
Zori frumoase în trei raze:

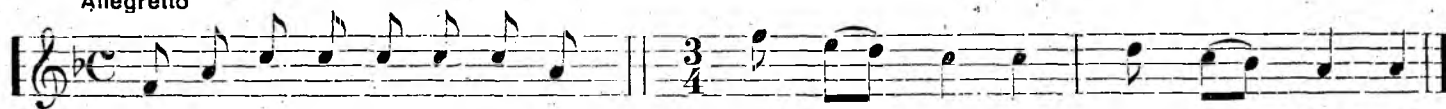
Una rază răzuește
Sus în vârful muntelui,

Altă rază răzuește
Jos pe câmpul Nistrului
Alta rază răzuește,
Drept în curtea lui Crăciun,
Lui Crăciun, ce'ui Domn bun“.

Și te, Domn bun, veselește
Ca și pomul ce rodește
Primăvara-i înflorit,
Toamna pică de rodit,
Că de Domnu i alduit.

d) In cea sfântă Duminecă

Allegretto

In cea sfântă Du mi ne că Dom - nu i Doam - ne Dom - nu i Doam ne

Di - mi - nea - ța te ai scu - lat

In cea sfântă Duminecă,

Refren { *Domnu-i Doamne,
Domnu-i Doamne.
Dimineața te-ai sculat,
Pe obraz că te-ai spălat,
Refren
Și lui Domnul te-oi rugat.
Mândre porți ai măturat,
Refren
Cu posta rochișlor.
Cu gurgoiul cizmelor,
Refren
Cu cornul catrințelor,
Că vin juni colindători
Refren
și 'l aduc pe Domnul Sfânt*

*C' un veșmărit până 'n pământ**Refren**Mohorit, cu flori de-argint**Pline 's florile de rouă,**Refren**Fericire v'aduc vouă.**Când în curte vor intra,**Refren**Florile s'or legăna,**Roaua mi s'a scutura,**Refren**și har vouă v-a lăsa.**Cei micuți mai mari să crească**Refren**Cei tineri să 'mbătrânească**Cei bătrâni și fără ani,**Refren**Podoabă s'ajungă 'n rai.*

EMIL MONȚIA.

Oh... toamnele...

Pe-ămurgul toamnei, steapă de belșug,
adastă să pornească-un ultim plug!...

Pe cornul lui apăs un gând mai greu
și despiciând făcerea în cuvinte,
aud gemând, par' că pe Dumnezeu,
— cum morții gem, uitați în reci morminte.

Și mă 'mprăștiiu pe brazda amăgiă
de-atâta gol pustiu, până mă pierd!...
și -n neștire fruntea mi-o desmierd,
cum ași culege-o pasăre rănită!

Oh!... toamnele când cad, coboară 'n noi
pornirea rălăcirii înapoi!

AL. NEGURĂ

Arhiva revoluției ardelenne din anii 1848-49

Comunicare făcută în ciclul de conferințe organizate de
Instit. Social Bănat-Crișana în Sala festivă a liceului
Moise Nicoara în luna Febr 1935.

Arhiva Csányi! Ce este ea, de unde și cum a ajuns în biblioteca Palatului Cultural din Arad? Totatătea întrebări firești, la care vom încerca să răspundem în cele ce urmează.

Se știe, că decretându-se unirea Transilvaniei cu Ungaria, guvernul revoluționar a lui Kossuth a luat numai decât măsurile cuvenite, ca să-și realizeze unirea teoretică, votată cu atâta însuflețire de către dieta fanaticilor din Cluj. Una dintre cele dintâi și cele mai importante măsuri a fost delegarea și trimiterea unui comisar guvernial investit cu deplină putere civilă și militară pe întreg teritoriul Transilvaniei. Primul comisar guvernial de acest fel a fost br. Nicolae Vay, numit de către Palatinul Ștefan printr'un decret contrasemnat de primul ministru Szemere la 19 Iunie 1848. Despre acest înalt demnitar al nouilor orânduiiri, Barițiu în monumentală sa lucrare „Istoria Transilvaniei” vol. II. pag. 178, ne spune următoarele: „Cel dintâi comisar autorizat de către ministerul unguresc a lua în numele său măsuri administrative, cum am zice, peste capul guvernului (înțelegem guvernul din Transilvania) a fost br. Nicolae Vay, magnat din Ungaria, om pe atunci în etate de ani 40, luminat și pentru o misiune atât de grea, destul de moderat.”

Domnia lui Vay în Cluj s'a terminat în ziua intrării trupelor imperiale în capitala Ardealului, ceiace s'a întâmplat la 17 Nov. 1848, când probabil și dânsul a dispărut odată cu ceilalți exponenți ai politicii kossuthiene. Barițiu ne povestește un interesant epizod în legătură cu aceasta întâmplare. În noaptea zilei de 16 Nov. niște fanatici insurgenți, bătuți și fugăriți de armata austriacă, pătrund în locuința comisarului Vay „care — zice Barițiu — încă tot mai era la Cluj, îl ridicară din așternut și îmbrăcat pe jumătate îl scoaseră pe stradă, poruncindu-i ca să ia comanda el, care protesta mereu că nu pricepe nimic din arta militară, și a lipsit puțin de n'au omorât și pe Vay.”

N'avem niciun motiv să tragem la îndoială expunerea atât de plausibilă a istoricului (povestitorului) nostru și tot odată este mai mult ca sigur, că între astfel de patrioți infuriați pe de o parte, iar pe de alta sub stăpânirea oricât de pacinică și indulgentă a generalului Wardener, căruia i s'a predat Clujul, nici decum nu-i va fi

convenit magnatului venit din altă parte, să mai rămână în Clujul capitulat. Ultimul său raport oficial către guvernul lui Kossuth i-l trimite la 22 Nov. relatând despre lupta trupelor maghiare dela Gilău. Dela aceasta dată și până la numirea noului comisar în persoana fostului fișpan (prefect) de Bihor, faimosul Edmund Beöthy, comisariatul a intrat într'o pauză de aproape o lună. Acesta pleacă în calitate de comisar al guvernului la 23 Dec. din Oradea și până în Crăciun probabil s'a și instalat în noua sa funcțiune. Lucrul acesta este greu de controlat, deoarece în arhivă nu se află actul de numire a lui Beöthy și al concedierii lui Vay. Pe unele chitanțe semnătura lui Vay figurează și la data de 3 Ian. 1849. Beöthy a stat în fruntea Ardealului până la sfârșitul lunei Ianuarie 1849. În acest scurt timp de guvernare el și-a tras asupra sa cea mai înverșunată și totodată justificată ură a bieților Români maltratați în cel mai cumplit chip. Barițiu la suplimentul documentelor publicate în lucrarea-i citată, ne dă instrucțiunile judecătorilor statariale introduse în Ardeal de acest crâncen asupritor a tot ce nu era maghiar. El zice: „Cel mai strigător document al tirăniei sălbatice, din câte au apărut în 50 de ani pe teritoriul Europei, este instrucțiunea compusă de Eugen Beöthy în calitatea sa de comisar al guvernului revoluționar pentru Transilvania. Acea instrucțiune emanată dela numitul tiran în Ianuarie 1849 a fost dată tribunalelor de sânge sau așanumitelor Statarii cu îndatorirea ca în formularea sentințelor de moarte după un restimp de cel mult trei zile și în executarea sentinței după 3 ore dela publicarea ei, să se întocmească fiecare judecătoriu. Acea instrucțiune însoțită de un comentariu al auditorului austriac a fost publicată atât în „Wiener Zeitung” cât și în fruntea celui catalog de 4834 persoane omorâte de insurgenți afară de loviri și bătăi regulate.”

Din timpul funcționării acestor două comisariate se află în arhiva dela Palatul Cultural numai câteva acte răzlețe și neînregistrate, puse întâmplător între adnexe numeroase ale arhivei Csányi.

Al treilea comisar guvernial, cel mai activ și mai priceput în administrație, a fost Ladislau Csányi. El și-a ocupat postul în ziua de 31 Ianuarie 1849 și fără întrerupere a funcționat în această calitate până la data de 8 Mai al aceluiași an, când pentru ultima oară semnăză actele intrate la comisariat, trecând apoi la ministerul comunicațiilor din guvernul Kossuth. Orientarea privitor la activitatea lui Csányi este cu mult mai precisă, decât a celor doi inaintași ai săi, deoa-

rece în arhiva, care îi poartă numele putem urmări cu precizie toate schimbările în legătură cu persoana lui. Astfel pe actul Nr. 3106 din 10 Mai 1849 se află următoarea mențiune: „Dl. Ministru Csányi va rezolvi chestiunea la centru!” Iar actul Nr. 3108 (Nr. 3107 lipsește din arhivă) trimis de către Comenduirea Pieții Clujului, este deja dresat lui Carol Szentiványi, noul comisar guvernial și urmaș al lui Csányi. Acesta continuă activitatea administrativă a lui Csányi în același oraș, fără nicio schimbare esențială.

Barițiu ne destăinuie că fanaticii din Cluj nu erau mulțumiți cu activitatea lui Szentiványi, care era cu mult mai blând decât cei doi antecesori ai săi, și numai decât i-au mijlocit înlocuirea cu cel de al cincilea și ultimul comisar guvernial al Transilvaliei, în persoana lui Daniil Boczkó cunoscut în istoria orașului nostru cași fost comisar guvernial al Aradului, Cianadului și Bichișului.

Tratând în fugă numele acestor 5 bărbați, cari în calitatea lor oficială stau în strânsă legătură cu arhiva noastră, nu vom insista mai departe nici asupra activității lor și nici asupra aprecierii acestei activități, căci ea nu intră în vederea prezentei comunicări. N'am putut trece însă sub tăcere numele acelor cari figurează aproape pe fiecare act din arhivă, mai cu seamă pe Csányi și pe Szentiványi căci pe ei trebuie să-i considerăm ca autorii și organizatorii arhivei.

Astfel comisariatul instituit în vara anului 1848 și a continuat activitatea cu o mică întrerupere de o singură lună, până la sfârșitul fatal al dominației maghiare în Cluj, ce coincide cu intrarea trupelor rușești în acest oraș, cam pe la jumătatea lunii Aug. 1849.

Și acum după ce am încercat să schițăm fondul istoric pe care se brodează și să fixăm cadrele în care intră materialul de arhivă, am ajuns la întrebarea ce conține aceasta arhivă?

Numeroasele hârtii, acte și documente de orice soi, păstrate până în ziua de azi sub denumirea „arhiva Csányi” — după părerea noastră s'ar putea grupa în următoarele 4 categorii:

Categoria 1. Actele înregistrate la comisariatul guvernial al Transilvaniei, ca for suprem în administrația acestei părți de țară. Ele au fost introduse în registre, care de prezent nu se află la arhivă. Numărul actelor este dela 1—5325, și sunt păstrate în scoarțe de carton, câte o sută la un loc. (La anul 1892 s'a întocmit — probabil de către Soc. Kölcsey — un catalog în 2 volume, în care sunt introduse toate actele cu un nou număr de ordine, păstrându-se și numărul original de înregistrare). Aceasta categorie formează grosul arhivei.

Cat. 2. Registrul de corespondență personală a lui Csányi, care cuprinde 771 ciorne de de scrisori, dispozițiuni, rapoarte și proclamațiuni ce-au fost trimise diferitelor persoane și autorități. O colecție foarte importantă de documente istorice, redactate toate în limba ungurească cu o mică excepție de vreo 4—5 bucăți care au fost scrise generalului Bem în limba germană.

Cat. 3. Mai multe sute de acte neînregistrate și ne aranjate. Intre aceste am aflat și câteva hârtii oficiale — chitanțe — de pe timpul comisariatului Vay și Beöthy.

Cat. 4. 193 acte românești, deasemenea neînregistrate în arhiva Csányi. Ele provin dela autoritățile românești și în primul rând dela Comitetul Națiunii Române din Sibiu. Fără îndoială, această parte a arhivei ne interesează mai mult, atât prin valoarea ei intrinsecă, cât și ca documente românești atât de rare din acele vremuri.

Un alt document interesant și caracteristic pentru trufia lăudăreață a autorului, este raportul Col. Lupu Kemény, care cu o lună în urma lui Hatvanyi a venit tot la Abrud să se răsbune pe bieții moți pentru bătaia rușinoasă ce-a îndurat colegul său. (Raportul lui Kemény!).

Nu insistăm asupra conținutului acestor două rapoarte, căci ele se lămuresc dela sine fără vreun deosebit comentariu. Poate e la locul său să observăm uumai atât, că până când Hatvanyi își recunoaște eșecul într'o mărturisire elegiacă, Kemény scrie pe un ton îngâmfat și plin de trufie neîntețiată, căci cu toată lauda de a fi bătut mereu pe valahi cu puteri neproporționat de mici, totuși un sfârșit riscă de a se contrazice cu planul său unilateral, de a converti pe conducătorii valahi, ca să ajungă la o victorie ce nu i-ar costa atâta sânge ca și pe colegul său Hatvanyi.

După aceste documente din prima categorie, am prezentat o scrisoare alui Csányi din registrul său de ciorne, care formează a II. categorie a hârtiilor din arhivă. (Scrisoarea lui Csányi către Kossuth)

Neglijând categoria a III. unde am crezut de bine să înșirăm partea nearanjată a arhivei trecem deadreptul la cea din urmă grupare, la categoria IV. unde am pus 193 hârtii românești dintre cari unele sunt scrise cu litere cirilice, majoritatea însă cu caractere latine. După importanța lor am crezut de bine să le aranjăm în următoarea ordine, etalându-le în 12 părți și anume:

a) Actele dela General Comando către Comitetul Națiunii Române, 3 sunt scrise în l. română în câte 4 exemplare, iar alte 3 în l. germană, una semnată de însuși Br. Puchner, comandantul suprem al trupelor imperiale, celelalte două de Gen. Pfersmann.

b) Circularele Comitetului Națiunii Române din Sibiu către prefecți, tribuni etc. Toate în l. românească, una (Nr. 724) se află și în traducere ungurească: 17 buc.

c) Rapoartele prefecților și tribunilor către Comitetul Națiunii. Un raport este al lui Prodan și altul al lui Butean, scrise ambele pe aceeași coală. Raportul lui Dionisie Marțian Popovici în l. germană și raportul tribunului Mihai Dants din lagărul dela Turda.

d) Ordine dela Comitetul Național Român către prefectul Dionisie Marțian Popovici 13 buc. și o adresă cu instrucțiuni militare scrise în l. germană de Căp. Grätze.

e) Ordinele dela Comitetul Națiunii Române

către Constantin Romanu Vivu, prefectul legiunii XII din Reghinul Săsesc, 8 adrese.

f) Ordinele și scrisorile prefectului Dionisie Marțian Popovici către tribunii săi și alte persoane în subordine — 17 scrisori.

g) Dela prefectul Constantin Romanu Vivu 1 proclamațiune în l. maghiară către Ungurii din regiunea Mureșului, Axente Severu 1 scrisoare către tribunii din lagărul dela Kut și dela vice-prefectul Ștefan Moldovan 1 scrisoare către Români de pe teritoriul prefectului Reghinului, 3 buc.

h) Rapoarte și scrisori către Dion. Marțian Popovici, dela organe în subordine și dela persoane particulare. 29 buc.

i) Rapoarte și scrisori către Prefectul Const. Romanu Vivu, 8 în l. română, 3 în l. germană și 1 registru în l. maghiară despre scrisorile Maiorului Klokoșan, total 12 buc.

j) Rapoarte către viceprefectul Moldvai, altele către prefecti fără adresă, instrucțiuni pt. tribuni și gărzile naționale, bilete de liberă trecere, consemnări despre averile nobililor etc. Total 42 buc.

k) Arhiva din Cricău — 11 adrese oficiale în l. română, 1 scrisoare și un registru în l. maghiară, 25 chitanțe în românește și nemțește 2 registre în l. germană. Total 35 buc.

l) Protocoale despre recruții din tribunatul Urișului și Sân-Martinului în l. română, 1 tablou în l. germană despre tinerii români trași la sorți. 3 buc.

m) Diferite scrisori în l. germană și maghiară fără vreo importanță 5 buc.

Și acum după aceasta privire fugară asupra întregului material cuprins în arhiva noastră, ar fi la locul ei o întrebare firească: Cum și când au ajuns aceste hârtii la Arad, respective la Palatul Cultural?

Din cercetările noastre de până aci n'am putut constata cu precizie, nici data, nici persoana și nici împrejurările, în care arhiva a fost ridicată din Cluj și adusă la locul unde se află azi. Totuși urmărind cu atențiune evenimentele precipitate ale zilelor din ultima lună a revoluției, luna August 1849, am putea reconstitui o combinație plauzibilă, care poate să fie foarte apropiată de realitate. Se știe că ultimul comisar guvernial Daniil Boczko părăsește Clujul odată cu trupele insurgenților, cari după informațiile lui Barișiu, pleacă în ziua 14 Aug. din acest oraș. În coloana tristă a desnădăjduiților se înșirau nenumărate căruțe cu bagaje, între care debunăseama era și aceea a comisarului cu bagajele sale și cu arhiva oficiului său. Pe Boczko îl întâlnim după mărturia istoricului cotimporan maghiar, Ladislau Kővári, (Vezi lucrarea sa Erdély története 1848—49 ben), la Huedin, unde a luat parte la un consiliu de război al ofițerilor nemulțumiți cu fostul lor comandant. De aci încolo nu-i mai dăm de urmă, dar este foarte plausibil, că Boczko și-a continuat drumul după planul său original de a veni peste Oradea la Arad.

Aceasta a trebuit s'o facă cu atât mai mult, deoarece în mijlocul ofițerilor răzvrățiți încontra propriilor lor conducători, nu mai putea să se simtă bine. În drum probabil va fi auzit despre cele petrecute la Arad în ziua de 11 Aug. când Kossuth a abdicat în favorul dictatorului Görgei, ca acesta, cu 2 zile în urmă să depună armata în mâinile generalului rus Rüdiger în castelul lui Bohuş din Şiria. Obositul moșneag Boczko rătăcind pe căi nesigure să-și caute odihnă și adăpost, ca legendarul Oedipus, instinctiv se va fi tras pe locul, unde atunci erau întruniți toți capii civili și militari ai ungarimeii, cu atât mai vârtos că el venea acasă în orașul, de unde nu cumult înainte plecase. Ajuns în felul acesta la Arad, arhiva de sigur va fi fost depusă la Prefectura județului, unde s'a păstrat în bună îngrijire de ceții dearândul, până la trecerea ei în muzeul de relicvii organizat de Soc. Kőlcsey din Arad. Arhiva trecută în proprietatea numitei societăți a fost din nou aranjată. Fiecare act a fost stampilat și provăzut cu un nou număr de ordine și toate introduse în registrul din 2 vol, anumit mai sus. Anul acestei noi catalogări se poate vedea din stampila aplicată pe hârtii și din cuprinsul registrului.

Răsfoind odată prin hârtiile arhivei o întâmplare norocoasă ne-a îndreptat privirea spre un teanc de acte prăfuite, care erau așezate, cine știe de când lângă celelalte vrafuri de hârtii. Mare ne-a fost mirarea și totodată și bucuria, când desfăcându-le am aflat hârtiile românești din așa numita arhiva Csányi.

Cum vor fi ajuns ele între actele unguerești, fără a fi înregistrate, fără număr și fără vre-o urmă de a avea ceva comun cu arhiva în a cărei corp s'au aflat? Iată o întrebare care trebuie lămurită și la care putem răspunde fără șovăire și cu o singuranță bazată pe dovezi incontestabile.

În scrierile din arhiva dela Cricău — înșirate mai sus grupul k. — am aflat o scrisoare unguerească, care în traducere sună astfel:

„Ioan Kertész, funcționar economic la contele Emeric Teleky, prezintă niște scrisori valahe aflate în Cricău. Dl Makodi să le studieze și să prezinte raportul cuvenit“.

30 Aprilie 1849.

ss. Fejér.

Alături de aceasta scrisoare se află și un registru cu data și cuprinsul fiecărei scrisori.

O altă dovadă este actul Nr. 2642 din arhiva lui Csányi, în care fișpanul Ioan Bánffy raportează că prin poșta dela Rădăuț a rătăcit la el o adresă dela Comitetul Națiunii Române trimisă lui Ștefan Moldovan. Csányi dispune ca scrisoarea să fie trimisă translatorului. Și, mai important este raportul Comandantului Pieții din Blaj, Maiorul Alexandru Alșó, care spune că a aflat scrisori naționale dela Comitetul Națiunii Române adresate prefecturei, care a funcționat în Blaj. Dacă mai luăm în considerare și ordinul lui Csányi trimis Comendurii Pieții Sibiu — vezi ciorna Nr. 620 din registrul de corespondență a lui Csányi — în care dispune, să se afle și să se trimită toate actele, hârtiile, notițele etc. din

locuința br. Puchner și dacă punem în cumpănă și ceea ce spune Barițiu, care afirmă că și actele Comitetului Națiunii Române au fost căutate chiar și premii s'au promis pentru ele, atunci problema se lămurește dela sine.

Căci numeroase cazuri se vor fi întâmplat la fel cu ac la dela Cricău sau a Comandantului Pieții din Blaj. Și astfel se vor fi aflat mai multe scrisori românești în diferitele localități părăsite

de autoritățile române. Suntem convinși, că și din Sibiu s'au trimise câteva hârtii din casele membrilor Comitetului Națiunii Române în speranța premiilor lui Csányi. Astfel vor fi ajuns ciornele ordinelor-circulare destinate prefectilor, dar care fiind fără adresă — precum se poate vedea la grupul b) — probabil au fost păstrate în arhiva comitetului și deacele ridicate și trimise la Cluj.

Nichi Lazăr

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MADRIGAL DE DERBEDEU

de I. V. RACEA

scriu, iubita mea. Scriu, deși știu că n'ai să citești aceste rânduri, pentru că nu ți le voiu trimite. Scriu. In cap îmi hurue un tren, iar de gât mi s'a atârnat un laț. Eu scriu; afară bate vântul, camera mea pustie e rece, iar eu sunt atât de singur.

È toamnă. Astăzi am fost în parc. Parcul în care te-am cunoscut pe tine. M'am simțit atât de mâhnit și mai stingher ca niciodată. Și parcul era pustiu. Lacul tremura încet ca un om care se înfioară, iar în apropiere gornistii unul regiment lăceau școală. Urșii — îți mai amintești de ei? — grohăiau lugubru în groapa destina'ă viețuirii lor.

M'am gândit atunci la tine și poate de aceea mă gândesc și acum. Ai apărut ca o vedenie ca să-mi turburi liniștea. Dar la drept vorbind, eu n'am avut niciodată liniște. Știu însă că m'am turburat. Vezi tu, viața noastră este atât de goală. Adecă nu, a-mea a fost bogată în iluzii, dar răutatea lumii mi le-a ucis pe toate.

Când am scuturat fundul sacului, fîntirim pri-

beag, am rămas nedumerit și m'am întrebat ce rost mai am eu pe lume. Atunci te-am zărit și de atunci te-am iubit. Poate că te mai iubesc și acum, nu știu.

Ai luminat o vâgăună, și ai aprins o candelă la căpătâiul unui mort. Să-ți mulțumesc, ori să te hulesc? Nu știu.

Mâna îmi tremură, capul îmi vâjăe, iar lumină din zare, de care îmi aninaseam privirile mi-a stins-o vântul. Doar ea mă mai ținea.

...Am crezut o vreme că ai putea să mă înțelegi. Să râdem împreună, să plângem împreună, iar când ne vom vedea ce urîți suntem când plângem. Să râdem din nou, ca niște copii, ținându-ne de mână.

Nu s'a pufut. Lumea ta care nu e și a mea, te-a oprit. Poate că nu e vina ta. Tu rămâi cum ești și unde ești. Pe mine mă tentează mai mult pastilele de sublimat pe care le am în față decât rangul pe care mi-l cerești voi. Voiu face din ele un sirop dulce, cu gust de neant și cu miros de tămâie și voiu bea paharul până la fund, în cinstea ta și în cinstea clasei din care tu faci parte.

Dar... vorbim prea mult. Luntrașul Charon mă așteaptă. A tras barca la mal și trage nerăbdător din pipa cu catran. Să ne vedem cu bine dincolo de Stix și vezi, nu-ți uita blazonul.

Fragment din monografia Comunei Baia

ăzboiul mondial a pus la grea încercare și sufletele din satul Baia. Bărbații din comună au fost duși pe fronturile armatei austro-ungare, unde au îndurat mizerie și crunte umiliri. Mulți au căzut prizonieri, parte nici nu s'au mai putut întoarce la familiile lor din „raiul bolșevic”. În debandada ce a urmat după desarmare grupe răslețe de bolșevici terorizau Ardealul. Crimele lor au înspăimântat lumea. Cruzimile acestor cete de bolșevici maghiari se remarcă îndeosebi față de fruntașii satelor românești.

Vestea că preoții, învățătorii și locuitorii Români sunt persecutați, chinuiți, torturați și uciși a băgat groază și în populația pașnicului sătuleț Baia. În fiecare clipă erau gata să părăsească satul de groaza dușmanilor seculari, căutând adăpost în pădurile înconjurătoare.

În primăvara anului 1919 știrile neliniștitoare curgeau într'una. Astfel se știe că în satul vecin Lupești părintele Gheorghe Lupuțiu și ginerelul său învățătorul Ionel Tomuția fiind amenințați cu moartea, îmbrăcați în haine țărănești au luat drumul codrilor spre Mușa. O ceată de tâlhari unguri a atacat parochia. Dna Tomuția s'a strecurat printr'o fereastră mică nepăzită de soldații unguri și a fugit prin grădini la o familie miloasă din Lupești; numai așa și-a putut salva viața.

Mătușa mea Lucreția Vățianu soția preotului Medre în vara anului 1926 îmi povestise despre clipele de groază prin care au trecut locuitorii din Baia în preajma venirii Românilor, când soldații Unguri cari se întorceau de pe fronturi terorizau satele din jurul comunei Baia.

Satul trăiește zile de teroare mai cu seama în Săptămâna Patimilor anul 1919, când învățătorul satului, Munkácsy Andor ofițer în armata maghiară sosește în comună și care având un conflict de ordin sentimental cu un flăcău din sat îl caută pe acesta de moarte. Înarmat cu un revolver colindă satul, iar când îl zărește ieșind dintr'o casă trage după el focuri în plină uliță. Flăcăul numai așa a scăpat că s'a refugiat în curtea actualului cooperative și de acolo a fugit spre țarină.

În Joia Mare anul 1919 a trecut prima forță armată compusă din trupele salvatoare și eliberatoare Române prin satul Baia. O companie din bravii soldați Craioveni ai regimentului 5 Vânători, condusă de un Căpitan și 2 sublocotenenti, călăuzită de învățătorul Ionel Tomuția (care se refugiasse dincolo de linia demarcațională la Zam și-si oferise serviciile armatei române) cunoscător al locurilor, e trimis să asigure circulația pe șoseua

dintre Criș și Mureș între comunele Căpruța—Gurahonț. Compania ajunge în comuna Stejari și de acolo în marș forțat pornește spre Baia trecând dealungul coastei dealului ce leagă aceste comune. Nimeriră pe dealul Cioaca Țunii care se înalță drept în fața școlii primare de stat din Baia și care spre sat are un povârniș pronunțat. Comandantul văzând că nu pot coborî pe aceasta răpă oprește trupa în loc și — poate pentru o încurajare, poate dintr'un sentiment adânc patriotic — pune întrebarea: „Băieților pentru cine luptați”? Soldații răspund în cor: „Pentru Rege”. O nouă întrebare răsună ca un gând sugestiv: „Băieților, pentru cine mai luptați”? Ca un singur glas, compania răspunde: „Pentru Națiune!” Dar vocea sonoră a Căpitanului despică cerul mohorit ce învălue micul sat Baia și ca o puternică chemare pentru sfânta mărturisire a Crezului Românesc, care a fost sădit în sufletul lor încă din copilărie, răsună iar: „Copii pentru cine luptăm noi aici?” „Pentru desrobirea fraților!” strigară din toată inima bravii ostași, cari în entuziasmul lor sfânt au uitat foamea, oboseala marșului forțat, selea și toate relele ce le-au îndurat. Apoi ca o furtună deslănțuită strigară cu toții: „Ura, Ura, Ura!” Vocea lor puternică pornește spre vale. Dascălul ungar iese în curtea școlii și trage spre Cioaca Țunii focuri de armă apoi în pași alergători părăsește satul. Compania eliberatoare se scoboară pe pârâul Hențului și Cioaca Orbeștilor întrând în sat. Poporul auzind strigătele de: Ura, Ura și sgomotul focurilor de armă fuge îngrozit, crezând că au dat Ungurii peste sat.

Comuna e aproape goală. Numai jidovul satului stă în pragul dughenei și râde batjocuritor când vede soldații noștri. Ținuta lui indignată vede ofițeri. Sublocotenentul Tomuța vrea să-l împuște, dar e oprit de camarazi. Când locuitorii aflară că n'au venit dușmanii ci frații, cari îi vor scăpa de jugul străin revin încet la casele lor. Într'un târziu sosește și preotul satului la care au fost încartiruiți ofițerii. Soldații sunt adăpostiți la școală și în casele oamenilor. Țăranii împărțiră puținele alimente ce le aveau cu soldații. Preoteasa servește cu adâncă emoție și recunoștință ofițerii și recunoaște și azi, că dacă nu veniau soldații Români familia lor era omorâtă de Unguri.

Sublocotenentii Rugina și Tomuția cu câțiva soldați tot în noaptea aceea au plecat spre comuna Slatina. Pe la miezul nopții ajungând la podul Slatinei la moara lui Pavel aud hodorogind o mașină. Au crezut că e vreun tun sau vreo mașină cu soldați unguri. Cu toată precauția și-au căutat adăpost, totuși au fost zăriți de soldații unguri, cari au deschis un foc viu. Soldații noștri au răspuns cu gloanțe puține, dar cu efect sigur. Toți bolșevicii au căzut. Ulterior s'a aflat că erau oamenii de trupă ce însoțiau popota

ofițerilor unguri cari veneau de pe valea Crișușului dela Zeldiș spre Hotărel. Morții au fost îngropați chiar acolo lângă podul Slatinei.

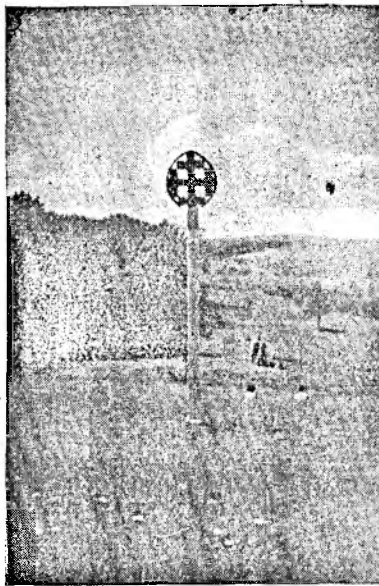
Grosul Companiei care a rămas în Baia și-a continuat drumul a doua zi pe un timp ploios și grozav de friguros.

Un țaran care a fost prizonier în Rusia și a sosit cel dintâi acasă în Baia mi-a povestit cu adâncă stimă despre starea precară în cari au fost bravii soldați români când au sosit în Baia, salvând-o de cruzimile Ungurilor. Erau rupți de oboseală, îndurând calvarul drumurilor nesfârșite și necunoscute, cu hainele sfâșiate prin deșisuri și măceșuri, fără cămăși, numai în vestoane și acelea sdrențe, cărpite la iuteală, cu încălțăminte ajunsă ferfelită, bucăți de pingele legate cu sforicele de picior, nemâncăți cu zilele, cu gurile arse de foame și sete, dar aveau o voință neclintită, o disciplină impresionantă și o abnegație fără seamăn isvorite din sublimul sentiment: Dragoste de frate. Cu astfel de arme înaintau bravii soldați craioveni fără pic de șovăială și executau cu o precisiune uimitoare ordinele superiorilor. Trupă și ofițeri suportau consecințele marșurilor forțate cu o demnitate ce aproape să întrecă puterile omenestii. Un locuitor din Baia, cu sinceritatea ce caracterizează pe țaranii din acest sat îmi spunea: „Noi,ăștia din Baia ne minunam cum să poate, că soldații Români fără frică, fără mâncare și băutură, fără opinci și cămăși merg să se bată cu Ungurii?”

Și mai adaugă (regret că nu i-am prins vorba din cuvânt în cuvânt) că cu asemenea „hotoanie” (conștiinți) nici un consătean de-al lui nu ar fi îndrăsnit, n’ar fi putut și nici n’ar fi avut „răbdarea” (perseverența) să lupte pentru ideia națională Altul cu o simplitate duioasă a recunoscut, — precum s’a mai auzit aceasta afirmație și dela niște intelectuali ardeleni — că fără ajutorul și înflăcărarea, fără entuziasmul fanatic al soldaților români, fără voința, credința neclintită în izbânda finală a ofițerilor români de dincolo de Carpați „noi singuri niciodată n’am fi îndrăsnit și n’am fi putut să ne desrobim; capetele noastre s’au obicinuit să fie plecate cu umilință în fața străinilor tirani...”

Meditez cu adâncă amărăciune asupra celor ce am auzit, pentru că am constatat că încă și azi există suflete slabe, fricoase, desorientate. Dovada cea mai tristă am găsit-o chiar în micul sătuleț Baia. Acum câți va ani pe locul numit Deal de Baia a fost ridicată și sfințită o Cruce (rugă) pe care e sapat și numele jidovului, care râdea sfidător de soldații noștri și care pentru că a dat vopseala pentru Rugă a binemejit să i se eternizeze numele pe simbolul Creștinătății, pângărindu-se astfel Sfânta Cruce a lui Christos. Dar poate mai dureroasă dovadă e că și azi în bisericuțele noastre, în decursul liturgiei se fac rugăciuni pentru „Francisc Iosif I” împăratul Ungurilor și că se închiriază scaune în sfânta Biserică Ort. Română ovreilor, cari obținând favorul de a avea scaunul No. 13 plătesc pentru el suma anuală de 10 lei. Dar slăbiciunea noastră

nu se oprește aici în mica comună Baia. Ca document edificator, cum au înțeles funcționarii „civilizați dela administrația regească maghiară puși sub scutul lui „Magyarok Istene” și sub ocrotirea sfântului Ștefan, să aplice legea, în caz de contravenție contribuabililor intelectuali români,

II. Ruga dela Baia

deci „inculți”, cari din păcate erau fumători pasionați și amatori de duhan (tutun) bun, dau în copie un raport înaintat Episcopiei gr. ort. din Arad de protoprezbiterul Beiușului, din care reiese cu prisosință cum vor să ne stăpânească din nou vecinii noștri revizionști.

„Arad, 25 Decembrie 1857. No. 1098
1—321—857 Nr. Protopresb. 236.

Naltpreasfințite Domnule Episcop!
Preaîndurate Arhistăpânel!

Administratorul Preot din Roșia, Ștefan Popoviciu, în 16-lea curgătoarei lunie, din presupus că se folosește cu duhan oprit, prin un finanțier la însăși casă lu ncodlit și împușcat; carele în 18-lea acestei lunie s’au și înmormântat; administrația parohiei acestuia vremelnicește s’au încredințat Administratorului preot din loc Nicolae Popoviciu.

Pe lângă sărutarea arhierestilor mâini cu adâncă umilință s’nt a Naltpreasfinției Văstre,
Beiuș 19 Decembrie 1857.

Cel mai umilit slujitoriu

IOAN POP
Protopresbiterul Beiușului”

Stăm pasivi și nu luăm nici-o măsură aici în Arad să salvăm sufletele desnaționalizate Copiii de naționalitate Români și religie catolică învață cântece iredentiste maghiare și autoritățile nu iau nici o măsură. În școlile maghiare susținute de Statul Român sunt înscriși o sumedenie de copii ger-

mani. maghiarizându-se sub ochii noștri. Și știți de ce? Pentru că în loc de certificat de origine primăriile eliberează niște certificate de valoare nulă ce dovedesc că: „In familia lui X. Y. (nume german), se vorbește (?) ungrește.“ Apostolii culturii românești de ce primesc aceste certificate de compromis, când atât legea, cât și ordinile superiorilor cer insistent ca germanii să urmeze în școli germane și numai copiii de origine maghiară au dreptul să urmeze în școli de stat cu limbă de predare maghiară? Apoi alte umiliți mărunte: De ce se mai cere „serviabilitate“ dela bieții polițiști, conducători de autobuse etc. când sunt bombardați cu epitețe in-

jurioase de străinii din lăuntrul țării, cari și după 17 ani de stăpânire românească *pretind* să se știe că a existat o „Kosuth uca, Salac și Szent István uca etc? De ce vorbesc funcționarii de toate categoriile cu populația minoritară Ungurește? Oare în Ungaria se vorbește cu frații noștri Români românește? N'ar fi mai demn să vorbim cu minoritarii frumos, românește, iar dacă după 17 ani încă n'au vrut sau n'au putut învăța limba statului care le asigură existența, să cerem să-și aducă interpreții plătiți, cu cari să vorbim frumos, *românește*. Oare n'ar fi necesar aici la hotarul țării mai multă demnitate?

A. I. Mihalea

PLASTICA LA ARAD

EXPOZIȚIA

CORNEL MINIȘAN

de TEODOR T. ȚIUCRA

nal plastic s'a deschis la Arad, cu expoziția picturii arădan Cornel Minișan.

Pictorul Minișan expune de data aceasta pentru noi. Întâlnim aci, alături de peisagiul caracteristic unei regiuni sau unui anotimp, o iconografie variată cu naturi moarte și buchete de flori, care ne fac toate, confi-

dența aceluiaș progres, acelaș calitate surprinzătoare.

Expoziția ce degajă atâta prisos de talent a dlui Cornel Minișan, este pentru noi arădanii o nouă mărturie de îndemn în credința și speranțele noastre, cari n'au rămas de altfel niciodată indiferente, față de acest fiu al Aradului, ce ne este scump și luminat. Această expoziție nu este prima, ci a 55- cea din viața maestrului, și mai ales aceea unde ne putem întări odată și pentru totdeauna sentimentele noastre de dragoste pentru pictura lui Minișan, care a ajuns la glorie și a tăiat un drum nou în arta românească de aci și pretutindeni.

Arta lui Minișan nu scapă nimic din vedere: o atmosferă vizibilă și totuși transparentă, un modelat sumar și totuși bogat în reliefuri, o manieră de a fi precis, fără a se pierde în detalii, de a opune un simț delicat celor mai mari suprafețe, de a exprima prin tonuri luxur și valoarea lucrurilor. Acordurile se împletesc fericit ca literile dintr'un alfabet. Armoniile se țes perfecte și definitive. Originalitatea lui Mi-

nișan se manifestă tocmai prin variația culorilor sau raportul pe care-l au unele cu altele. Aici e personală arta lui Minișan.

Subiectele executate de el, se 'nșiră ca niște mărgele prețioase pe un fir. Elementele luate din natură sunt transpuse gândirii maestrului și supuse poate într'o enciclopedie mai umanistă și mai adevărată. Aici Minișan nu mai e privit ca om ci ca artist.

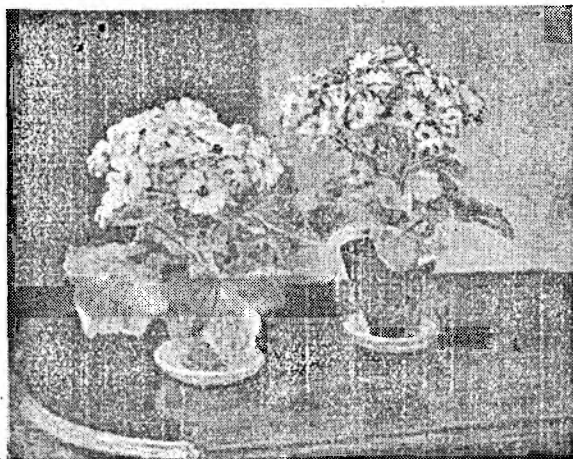
Aceste elemente degajă un stil coerent pe care Minișan l-a modelat după gustul și sensibilitatea vederilor sale. El este cu mult mai larg decât să fie definit în câteva rânduri. Arta lui Minișan este variată. Întâlnim la el un realism, nu realism liber de formule, scutit de orice vulgaritate. Întotdeauna net, luminos și adevărat. Aici, apa transparentă a Crișului își rostogolește alene valurile, șerpuiind prin stâncile spălăcite ale văilor; acolo, clăile de grâu au adunat într'un mănunchiu bogăția unei veri fierbinți; casa țărănească e plină de viață și lumină, precum și stăpânul ei, e jovial și mulțumit.

Arta aceasta, este observația directă a naturii, mai puțin o fantazie de artist sau un aport iconografic străin. Minișan ne aduce o natură proaspătă și o viziune sinceră. El are o dogmă lizibilă, fără divergențe nici particularități. Naturile moarte completează iconografia subiectelor, pe care maestrul le colorează cu acelaș lirism și le transformă în variațiuni ușoare, subordonate cu știință ideii predominante. Ele transcriu cu o forță de creațiune surprinzătoare, floarea și fructul, simbolul și materia, într'o expresie senină și pătrunzătoare.

Cu un cuvânt găsim aci, o siguranță a ochiului, o sensibilitate a paletelor și o certitudine a mâinii, care sunt suficiente pentru a

spune, că Minișan a ajuns la un punct determinat în drumul cercetărilor sale, la o artă originală.

Nici-o exagerare aparentă, nici un accent de rutină, totuși o extremă candoare, căci maestrul are grija expresiei imediate și directe a naturii.

Peisagiile luminoase vin par'că să'nvesească acest sfârșit de toamnă melancolică. Iată lucrările. Acolo e panorama profundă a Crișului la Bânlacă cu rodul îmbelșugat al verii; dincolo, apa Crișului mai șerpuește încă, ca să

se piardă apoi într'o perspectivă adâncă și conturată cu sensibilitate. Aici crizantemele ne îndreptățează farmecul toamnei: ele sunt proaspete și aduc mărturia unei preocupări serioase a artistului. Florile ne fac proba aceluiaș temperament de mai înainte. Fructul și floarea, sunt împreunate cu pricepere într'o compoziție intimă și atrăgătoare. Nu mă pot opri, fără să insist asupra unei lucrări monumentale cu caracter local și religios în acelaș timp. E vorba de Catedrala din Țărdabud, executată într'o lumină matinală, căreia nu-i lipsește nici transparența, nici farmecul divin necesar unui asemenea subiect. Ași vrea să fac o mărturisire: galeria bisericii noastre sau colecția unui muzeu de artă religioasă locală, ar face o achiziție prețioasă, intrând în posesia acestui tablou.

Există aici o structură a lucrurilor, cu o valoare intrinsecă, precisă și expresivă. Nici-o trăsătură care să depășească măsura și conținutul. Totul a fost dictat, cu o emoție profundă și conceput într'o formă adevărată.

Așa se prezintă Minișan. Dar dacă pictorul a atins scopul său, creatorul rămâne mai departe la lucru, și ne bucurăm să-l găsim încă naturalist meticulos și cercetător neobosit.

Minișan are meritul de-a fi marcat în pictura românească, o trăsătură de caracter limpede și vibratoare, un stil și o sensibilitate artistică demnă de subliniat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

'Tuțu se roagă

— Doamne Tatule cresc,
pentru înflorirea Niței
mai prosperă decât crinii
mă rog și mă cuceresc:

Roгу-te încurcă-i, Tată,
între gene colibri
jucăuși, ca — fermecată —
pleoapa s' aibă ce-adumbri.

Și-i dă Tatule, fetiței
în bonetă doi bujori,
iar la gulerul bundiții
numai flori și numai flori.

Ș, în suflet mult senin,
dor numai atât de mare
pune-i, câtă dragoste-are
tuțu pentru ea.. amin.

Cărți-Reviste

Cronică Istorică. Gh. I. Brătianu: Privileges et franchises municipales dans l'empire Byzantin, Paris, 1936. Studiul d-lui Gh. I. Brătianu face parte dintr-unul mai vast „Studii bizantine de istorie economică și socială”, pe care-l pregătește de mai mulți ani. În introducere ni se arată problema, de care se ocupă, despre privilegiile și autonomiile orașelor din imperiul bizantin. Problema astfel pusă, e nouă, fiindcă un astfel de studiu nu există, decât pentru orașele și dezvoltarea lor în Apus a lui H. Pirenne.

Plecând dela viață orășanească din orient, unde civilizația a început să fie tot mai puternică, accentuiază procesul de romanizare, apoi de grecizare, care s'a dezvoltat mai ales după Iustinian. Vechea semnificație a „polis”-ului din antichitate, se poate zări peste tot. Moștenirea romană, e deasemenea puternică, ea se observă în toate manifestările vieții orășanești. L. Homo, spune în „L'empire romaine”, că după cucerirea romană, celula vie a lumii mediteraniene a fost „orașul”, organizația acestora e bine definită: senat, duumviri, edili, questori, comiții — în Orient cetățile și-au consacrat: gerusiile, arhonșii, strategii. Orientul grec și-a păstrat aproape în întregime autonomia sub dominațiunea romană. Justinian a avut un rol hotărâtor, de a întări orașele dela hotare. Se descrie viața din Constantinopol, organizarea în „deme” și luptele politice, cari culminează în celebra răscoală „Nika” (532). Legislația lui Justinian, n'a fost atât de favorabilă dezvoltării orașelor, Statul începe să intervină tot mai mult exercitând un control sever asupra resurselor financiare și a comerțului. Regimul „thémeloch” intervine prefutindeni, astfel separă vechiul regim atât în Italia, Africa, ca și în alte părți. Pela finea secolului al VI regimul autonomiilor începe să dispară tot mai mult, în timpul împărașilor Isaurieni, industria, comerțul e reglementat în mod minușios, declinul începe să fie mai accentuat în sec. IX și al X-lea. Regimul feudal schimbă multe,

intervențiile colonile latine, stabilirea Venețienilor, Genovezilor și a Pisanilor, accentuiază din nou comerțul. Orașele bizantine în sec. IX și X-lea nu și-au pierdut importanța, dar comerțul internațional nu mai e în mâinile Bizantinilor, și în epoca ultimilor Paleologi, găsim anumite privilegii date orașelor bizantine. Kalifatul respecta autonomia urbană, chiar și Turcii lăsaau anumite libertăți. Concluziile d-lui Gh. I. Brătianu sunt deosebit de importante, ele desprinzându-se din expunerea ce-o face, accentuate fiind și relațiile politice, autonomiile câtorva orașe de sub dominațiunea Sârbilor.

„Privilegii și autonomiile urbane din Imperiul Bizantin”, are darul de a ne deslega multe întrebări, cari până acum, n'au fost puse, și mai ales, nu li-s'a dat importanța cuvenită.

În cele 138 de pagini, găsim o documentare foarte bogată, aparatul științific întrebunțat, ne îndreptățește ca să spunem, că-i una din contribuțiile cele mai reușite, la Istoria Imperiului Bizantin.

Dr. Marin Dimitrescu: Strălucirea economică și culturală a Veneției de altădată, Cluj, 1936. E o broșură, care conține 29 de pagini, a d-lui prof. Dr. Marin Dimitrescu dela Academia de Inalte Studii comerciale și industriale din Cluj. De trei ori a vizitat Veneția și ne dă unele impresii culse în aceste călătorii Izvorul principal, partea admirabilă după care-și expune ideile, e cartea celebră a lui Charles Diehl „Une republique patricienne, Venise,” Veneția e cunoscută, încă din sec. VI. d. H. Cassiodor, ne-o descrie în culori vii Orașul acesta a jucat un rol deosebit în Istoria Evului Mediu, ca și în cea modernă, de curând supusă de Bizantinii, aceștia au acordat toate privilegiile Venețienilor. Veneția ajunge mijlocitarea comerțului între Orient și Occident” Exportul Venețienilor bogat în grâu, vin lemne sare și fier în Orient, cât și în Sudul Italiei. Mulți dintre conducătorii adică dogii-Veneției erau

Bizantini, influența greacă era accentuată. Dogele Orseolo II-lea, cucerește țărmul Istriei și al Dalmației, nimicind pirajii dela Adriatică. E foarte caracteristic obiceiul rămas legendar „Căsătoria Mării”, când dogele îmbrăcat în ținută de sărbătoare, aruncă inelul în apă pronunțând formula sacramentală: „O mare, te luăm în căsătorie, în semn de adevărată stăpânire” (pag. 8). Cei mai valoroși oameni și navele cele mai bune pentru războaiele avea Veneția. Comerțul venețian, s'a dezvoltat mult, în legătură cu cruciatele și în deosebi cruciata IV, cu iscusitul doge Dandolo (1192—1205), cel mai reprezentativ bărbat al Veneției în expansiunea lor Venețienii în Orient, au ajuns la o hegemonie, având un adevărat imperiu colonial. Bizantinii îi așază pe Geno-ezi și se încep lupte îndelungate. Venețienii au legături cu Egiptul, cunosc drumurile asiatice, cu ajutorul Tătarilor, iar *Marco Polo*, comerciantul venețian ajunge în China, descriind în „Cartea Minunilor” toate curiozitățile ce le-a văzut în Orient. Legăturile Principatelor-Române cu Venețienii, le găsim pe vremea lui Ștefan cel Mare, solia lui Ioan Tamblac, cerând ajutoare în fața pericolului turcesc, Neagoe Basarab, Alexandru Lăpușneanu și alți domnitori din sec. XVI-lea (pp. 17—18). Numeroase monumente, cari strălucesc în Veneția, sunt descrise: palatul Cà d'Oro, La Libreria de Sansovino, La Loggetta, Mormântul dogelui Andrei Vendramini, Biserica San Giorgio, Statuia condotierului Colleone, de sculptorul Verrochio, curtea din palatul dogilor, porta della Carfa, toate acestea având și fotografiile lor.

Pentru cei ce nu au posibilitatea de a cerceta studiile lui Ch. Diehl, sau alte manuale străine, ca și pentru aceia, cari voesc, ca să înțeleagă splendoarea Veneției, trecutul ei, broșura dlui dr. M. Dimifrescu e edificatoare.

Constantin Rudneanu

„Tălmăcirii din mine”, versuri de George Petcu. — Editura „Pământul”,

Oplachetă albastră a cărei copertă poartă numai numele autorului și titlul conținutului; conținut închinat drept „Omăgiu”, trei Elena Văcărescu.

„Tălmăcirii din mine” cuprinde două părți: „Așa e strigătul tinereții mele” și „Freamăt”.

Am făcut această scurtă prezentare tânărului prieten George Petcu, ca unuia pentru care am o deosebită considerație, atât pentru conținutul turnat în cele 46 de pagini, cât și pentru tinerețea poetului — George Petcu, având numai 19 ani.

Cărțile de versuri sunt tot mai rar cetite și nu din vina nuanței literare, cât din aceia a autorilor, cari au publicat fără prea mult talent, sute de pagini intitulate „versuri”.

Versul și-a redus prețul din cauza unei inflații, la care adevăratul creator aducea prea puțin, grosul cantității fiind strecurat prin sistemul falsificării, la fel ca în moneda presupusă azi garantată de Stat!

Și-acum vine tânărul poet George Petcu cu o carte de cele mai veritabile versuri. Să ascultăm, împreună, minunatul accent al „tunetului de primăvară” :

*Chiot de lumină, prăbușiri de stânci,
Viața mea e'n clocotul
Văltoarelor adânci.
Dogoriri de soare, sănătosul verde,
Viața mea e 'n mustul
Care fierbe
Dragostea mea-i braț de vijelie:
Sâng-le șuv în de patimi oarbe,
Cântecul mi-e drum
Spre veșnicie.
Inima-i un cuib în care ard,
Sucuri de miresme-otrăvitoare,
Năzuinți stelare 'n svârcoliri,
Răzvrătiri de gânduri către soare.*

și din „Avânt” :

*Nu știu . . .
Dar câteodată
Ași vrea să fâșnesc,
Ca o fântână arteziană,
Spre soare . . .
Să trâmbitez cuvântul
În străe de lumină
Și tinerețea celor 19 ani
S'o torn în aerul proaspăt
și rece,
Al unei dimineți de Mai.*

Urmează superbe „Litanii peste satul meu”, din cari din lipsă de spațiu vom desprinde doar câteva rânduri:

*Eu am crescut pe-aici.
M'am sbenguit la lună
Și-am băut poarca pe maidan
Am adormit cu greeii
Prin ierburi,
Când pășteam caii noptilor
În Bărăgan.*

Și, dintre cele două poezii, din pag. 30 și 31, alegem în întregime, neștiind de e și cea mai frumoasă, pe cea de mai jos :

FATA BARAGANULUI

*Zorile o miruiesc cu rouă
Și-o pânduște soarele prin grâu,
Trece cu amurgul peste râu
Risipind argint de lună nouă.*

*Trupul ei de sânge, în arsuri,
Coapsele, svâcniri de primăvară,
Le-a răvnit luceafărul de seară
Când stătea 'ntr'o țufă de răsuri.*

*Are ochii scoici — sîdef de zări
Râsul drag și glumele cicorilor . . .*

*Râuri negre de 'ntunec curg,
Se reped sălbatic peste umeri,
Răsuflări de câmpuri, să le numeri,
În tăcerea bălților de-amurg . . .*

Așa știe să scrie poetul cel nou, marele poet de mâine George Petcu și pentru talentul de-a ști să împletească atât de frumos cuvântul, noi îi dorim să rămână veșnic tânăr, așa cum se mărturisește:

*Sunt un brad pe culmele tinereții,
Vreau să mă bată toate vânturile vieții . . .*

Și ca încheiere: „Tălmăcirii din mine” au avut norocul unei edituri înțeleghătoare, care face

totodată și dovada prețurii versului, pe care culegându-l îngrijit, l'a așternut în carte ca pe un copil frumos, în scutece de prinț. (a. n.)

Vlaicu Bârna: Cabane Albe. Colecția Azi.

Grație bunăvoinții unui prieten, mi-a căzut în mână această carte, pe care n'am găsit-o în librăriile Aradului, așa după cum nu ajung în acest îndepărtat, dar atât de cultural colț de țară, plachetele pline de gând nou ale „Iconarului“ bucovinean și atâtea cărți bune, în timp ce o literatură ușoară și în serii se bucură de un sgomotos colportaj. N'avem librari pricepuți sau poeții nu-și cunosc prietenii? Căci e păcat ca o carte bună și promițătoare unui talent viguros și autentic să fie ascunsă sub obroc.

Pe dl Vlaicu Bârna l-am urmărit cu simpatie din coloanele revistelor „Azi“ și „Viața Literară“ și i-am admirat truda unei căi noi și plină de nostalgice amintiri de peisaj abrupt și neașteptat sub tundrele zăpezilor munților Apuseni. Acest fiu de Moț își croește cu obidă drumul lui, un drum cu totul deosebit de al altora, plecați de pe aceleași tărâmurii — cum e Copilul Cheatră, de pildă — la care poezia a rămas tradițională și în formă și în concepție. Vlaicu Bârna — și numele său e simbolic pentru misiunea sa poetică — un nume de domn, alăturat unui cuvânt atât de rustic — își îmbracă simțirea-i primară cu țesutul fin și mi-gălos al culturii apusene. De aceea vom găsi de multe ori alături neplăcute de cuvinte, în care barbarismul unui neologism sună dur în tovrășia unei dialectale cu sonorități de fluer:

*Străbate înălțimi de lucefar
După un vis abstract de treceri pure.*

(Rugăciunea brudarului)

ori

In fagure de vis alveole...

sau

Iarba e mai arsă, buraca mai velură...

*Potecile de colburi vor pașii să ne 'ngujbe
In altitudini certe de crește ozonate.*

E o frământare anevoioasă spre un mijloc aparte de exteriorizare, spre o muzicalitate a versului cu sonorități ciudate, dar captivante, în care pe lângă aceste împrăștiate seminte de neghină, grâul pur și aurii al fericitelor realizări, promite seceriș bogat.

Vlaicu Bârna are o viziune poetică de o rară plasticitate. Culeg din stupul acesta plin de miere aleasă, la întâmplare:

*Amurgul era năvod
Noi pribegi alungați de zi
Limanul mirific ne amăgi
Pe heleșteu de sânge să aruncăm un pod.*

(Idilă)

Luna crește ca un roi de sturzi

(Întâlnire)

*Ajungem. Pe platou — o nalt, celest ostrov
Ne așezăm târhatul pe lespezi reci, dospite:
Vulpi amintind amurguri, viesuri de fum, cănite
Și iepuri brumați. Vântul strâns: un stog.*

(Balada Cînegeșilor din Vancu)

Peisajul copilăriei triste din văgăunile munților îmbracă pentru el haina liliacă a zăpezilor veșnice. Cabane albe, polare oglinzi, țară de nea, domnișoară albă, sunt cuvinte care le întâlnim mai în fiecare poezie. Albea zăpezilor se imbină cu vântul coloanelor de fum. Fata de fum, — ciclul prim de versuri — e simbolul amintirilor — a tuturor amintirilor, cari ne împănază gândurile și viziunile poetice:

*Strâng fetișul zilelor de fum
Măinile tale amândouă*

(Revelație)

*Pasul ne înalță peste destare
La festivalul pur al vastelor livezi
Cu arbori de fum răstign și pe zare*

(Exod)

Amintirea acestor peisajii hibernele de fum și zăpadă au picurat în sânge otrava drumeției.

*Ruginile din câmpuri ue-au mâncat în sânge
Rătăcitoarele fumuri de colburi și poteci
Mireasma scuturată din franjurile seci
Ne'ndeamnă spre azurul ce lângă fagi se strânge.*

(Balada Cînegeșilor din Vancu)

De aci acele poezii cu nostalgice întoarceri spre trecut de fum și zăpadă (Balada Cînegeșilor, Cabane albe etc.) sau minunatele viziuni polare (Vis între oglinzi, Skonga, etc.) Aproape toate poeziile din această carte sunt isvorâte din acel ancestral dor de ducă și peregrinări moțești.

*Dar visul nost de ducă e ciută ori năvod?
E pasăre 'ndrăsneață ori uriaș havuz?*

Cabanele albe situează pe Vlaicu Bârna cu tot debutul lui discret între cele mai promițătoare talente ale poeziei românești.

m. o.

Al. Olinescu: „Milionul lui Prichindel“ — Editura Cugetarea.

Ministerul Educației Naționale a dat o circulară prin care se opresc anumite cărți, — presupuse cu conținut — imoral, să fie cete de către tineret, dar n'a făcut nici un pas, ca să parvină în mâinile acestui tineret o literatură sănătoasă. În ultimul timp, pentru că s'a văzut la c anomalii a dat naștere acel ordin, Ministerul a crezut că va putea satisface patima de citit a tineretului serios prin impunerea învățării pe de rost a poeziilor frumoase. E o concepție care dovedește seriozitatea pedagogiei oficiale.

Un editor, dl. P. C. Georgescu-Delafraș, cu concepții mai realiste, a luat asupra sa rezolvarea acestei probleme: Trebuie să se creeze — așa cum există oriunde în străinătate — o bibliotecă a tinerimii. D sa a instituit un premiu anual pentru cea mai bună carte pentru tineret și a avut până acum rezu tate fericite. Anul trecut cu „Jupânița Ruxandra“ a d-nei Eugenia Makata, anul acesta cu Milionul lui Prichindel al lui Al. Olinescu.

Milionul lui Prichindel e par'că romanțarea celeilalte cărți publicate în aceiaș colecție pentru tineret: Ajută-te singur de S. Smiles. E romanțarea tânărului sărac, care nu recurge la burse și la milogeli pela ușile autorităților, ci muncește

de zor cu propriile sale puteri, ca să ajungă acolo, unde tineretul cu ideal caragialesc: să se nască bursier, să trăiască funcționar și să moară pensionar, nu va ajunge niciodată.

E o carte cu mare spiritualitate morală de un sănătos patriotism și scrisă într'o formă aleasă și atrăgătoare, care nu va speria tineretul ce se apropie cu sfială de acest soi de cărți. Ași da un sfat tuturor părinților ca și școlilor și profesorilor ca să dea în mâna tineretului nostru această carte.

i. m.

Informații bibliografice*)

Au apărut în vitrina librărilor:

Cicerone Teodorescu: *Cleștar — poeme* — Editura Fundațiilor regale, lei 50. *Versuri de o discretă și nuanțată poezie.*

Fr. Körmendi: *Generația jertfită; roman în traducerea dlui P. Manoliu, editura Eminescu, lei 100. Cartea premiată de editorii anglo-americani este romanul generației care a făcut războiul din Ungaria, dar și din toată lumea.*

Mirko Ielusi: *Don Juan*, editura Eminescu roman în traducerea dlui R. Cioculescu. *O nouă viziume a recinului amant al femeii.*

D. Hinoceanu: *Luminișuri în somn poezii editura „Atheneum” — Satu mare lei 60. poezii ce vădesc un talent în formație:*

Mihai Moșandrei: *Singurătăți (poeme) editura Fundațiilor Regale, lei 40. Poezii de o rară duioșie și nostalgică însingurare a poetului moldovean.*

Al. Vlăduță: *Pictorul N. I. Grigorescu, răsfa și opera lui, editura Serisul Românesc Craiova; Colecția Clasicii români comentați, lei 50. În sfârșit cartea riefii și opera marelui nostru pictor apare la îndemâna adevăratului cititor pasionat, dar sărac. Când se va înțelege, că numai așa va fi arta plastică cunoscută și pricepută, dacă se va pune la îndemâna cititorilor nepregătiți cărți de înțelegere și vulgarizare.*

Florence L. Barday: *Mătămăile, editura Națională Ciornei, lei 90. Celebrul roman englez al dragostei romantice și duioase apare deabia acum în românește în traducerea dlui Jul. Giurgica.*

Lazar Iacob: *Biserica dominantă și egala îndreptărire a cultelor. Tip. Dieezana Arad, lei 40. Interesanta conferință a dlui Iacob despre situația vitregă ce s'a creiat bisericii dominante prin noile legiferări, a apărut în broșură.*

Reviste.

Am primit la redacție și însemnăm articolele mai însemnate din următoarele reviste:

Gând românesc, Cluj, an. IV Oct.—Nov. No. 10—11.

F. A. Naum: *zece ani dela moartea lui V. Bogrea.*

S. Gutu: *Obligațiunea omului actual.*

Ovidiu Papadima: *Mila, ordine anacronică*

P. Sergescu: *Problema elementului românesc la Universitatea din Cluj*

Recenzii despre cărțile: Tr. Chelaru: *Aur vechiu; Victor Stroe: Vedenii; Artur Enășescu: Pe gânduri „Cartea noastră”; D. N. Mincev: România și renașterea bulgară; Insemnări: al XIV Congres internațional de istoria artei de Coriolan Petran*

Transilvania, Buletin de tehnică a culturii, Sibiu, an. 67, Sept.—Oct. 1936, Nr. 5:—

*) Anunțăm toate cărțile apărute, dar nu recenzăm decât pe cele primite la redacție.

Discursurile rostite la adunarea jubiliară a Asociațiunii „Astra” la Blaj

Dr. N. Căliman: *Școala țărăncască pt. femei.*

Pagini literare an. III, Oct.—Noem. 10—11, Turda:

V. Beneș: *Cera despre felul cum trebuie înțeles Luchian; Rom. Demetrescu: Iubirea în poezia lui I. Minulescu; Literatură de dnii I. Pillat, M. Beniuc, Grigorie Popa, Vasile Vasiliu, N. Ladmiss Andreescu, C. Stelian (din Baudelaire), Tr. Chelaru, Ed. Pamfil, Emil Isac, George Drumaru, Silviu Lazăr, I. Neamțu*

Recenzii despre V. I. Popa: *Sfârșeală cu Fosează I. Pillat: Poeme într'un vers*

Insemnări. I. Murășanu: *Tragedia poeziei române de azi*

Școala Vremii, Arad, an. VII, No. 9, Nov. 1936, revistă pedagogică-culturală

I. Blăgăliță: *Teatrul și cinematograful în educație; Eug. Spinașin: Greutăți în educația școlară; Adam Dragoș: Ziua economiei*

Gândul Vremii, an IV, Nr. 9, Noembrie 1936, Iași, revistă de ideologie

Tib. Al. Mărgineanu: *Din aspectele și datele problemei spaniole, Oct. Halunga: Evoluția concepției despre capital, C. R. Pascu: Clerul englez și sistemul capitalist, P. P. Stănescu: Soluțiile desperării, M. Uța: Ungaria*

Revista Vremii, an. III, Sept. Galați, Socială-literară-polemică

Gh. Ursu: *Incepăturile literare ale lui Emil Gârleanu, Paul Papadopol: Pentru cunoașterea literaturii naționale, Maria Vartic: Psihotehnica în școală, I. Șt. Botez: Din scrierile lui A. Alexandri, Grig. Colțaru: C. E. D. și navigația pe Dunărea maritimă, Literatură de Lucia Scurtu. Gh. Nedelea, P. Constantinescu, A. Culcer, M. Teodorescu, Fruncea, an. III, Nr. 45—49, Timișoara, Magazin săptămânal, I. Miloia: Aspecte din rechea arhitectură religioasă (45), Literatură de Gh. Atanasie și Mircea Bardu (46), În jurul „Astrei” o schiță de M. Bardu (47), Solidaritatea bănușeană. prin F. O. R. de Dr. C. Corneanu, Sbidul Banatului (48), Noua lucrare a lui Sabin Drăgoi, Vîna popii de Melentie Șora, Un om deștept de M. Bardu (49)*

Vestul, Timișoara, an. VII, Nr. 1791—1800. Ziar politic sub conducerea dlui Sever Bocu

Luceafărul, an. II, Nr. 10, Octomrie:

Șt. Gomboș: *Pictorul Aurel Ciupe, Poezii de Dorian Grozdan, P. P. Bellu. R. Fabian Lor. Stechetti, R. Stanca. Mia Marian.*

Statul an VI Nr. 27 Noembrie revistă de cultură pentru popor. București. *And Udrea: Asigurările agricole și asigurarea muncitorilor agricoli. N. Popescu Pilești: Femeie și biserică. Ing. D. M. Teodoru: Ce trebuie să știe un bun plugar; Dr. D. Pașcanu: Bolile de toamnă. I. Radu Ciurescu: Dacă ar putea corbi copaci. Moș Niculae Este pădurea un dușman al săteanului. Dr. M. Mihăilescu cum să ferim pășunile de boale. Prof. Eug. Dăndu: Ce trebuie să știe gospodina; N. Pătroiu: Plantarea pomilor roditori. Literatură de dnii I. C. Vișarion, Vasile Militaru.*

Opinia Bucuresteană an I Nr. 3. Noembrie Dea revistă lunară de pamflet, satiră și critică. Sept: *Bucur. Ințovărire la românism. N. Rusu: Propoziții despre sat Gh. Minovici: Un nou cult. N. Albu: Uniație și cultură. Literatură isedlesc: I. Th. Ilea M. Avente I. I. Olteanu, Gh. Banu, Gh. Popa, C. S. Anderco, V. Christu.*

Drum an II Nr. 3 Noembrie săptămânal literar social-politic. Roșiori de Vede redactori N. Stănescu, Udrea și P. Frânculescu. P. Ulmu: *Arta și Morală. Pentru o publicistică provincială așa cum ar trebui să fie, isedlesc amândoi directorii. Lăt. de P. Frânculescu și Fl. Călin.*

Agru Buletinul asociației generale a românilor uniți an III Nr. 11 Cluj. Dr. T. Malai: Inverșinarea satelor prin agenții comunismului sectarist. P. Cosma Avram: Cinstirea părinților P. I. Agârbiceanu: Legea continuității vieții S. C. Despre proprietate P. D. Neculdes: Porunca VII dumnezeiască.

Oituzul an I Nr. 44 Sij. Gheorghe ziar independent de informație culturală socială și politică organ rom. din ținutul secuiesc: P. Simoiu: „Dreptate ungariei“ Iredentismul și revizionismul maghiar de I. Colfescu Delaturda. Activitatea protopopiatului: Oituz de Pr. I. Rafiroiu.

Știrea an 7 Nr. 320 Botoșani ziar de informații și preocupări locale.

Afirmarea an I Oct. Nr. 8 Satu Mare. Cornelia A. Baciu. Din farmecul nebănuit al mănăstirilor moldovenești P. Țincra Priceagul: Dr. Vasile Lucașiu. Lucian Butar: Comori uitate: muzeele.

Literatură de Alex. Nicorescu, Gh. Crișan, I. Șugarin Th. I. Țucanovici. Probleme: V. Damaschin: Valoarea culturii noastre. L. Seley: Probleme și concepții dermanizare T. I. R. Perspectivele de viitor ale unei generații.

Ogorul an III Nr. 91 Noembrie ziar de luptă pentru rejațarea sufletului românesc în spirit național și creștin. Director Preot V. G. Alexe București.

Pământul an V Nr. 117 Călărași, excelenta revistă politică-socială și mai ales literară a dlui Eug. Cialic. Publicistica de provincie: Eug. Cialic Dr. P. Samarian: „Cu dohtor“ din secolul trecut. Literatură ee dnii: C. Rauleț, C. Stelian Crea Farago. N. Tomescu; Th. Rășeanu Agatha Bacovia St. Cucu Critică de Mihail Chirouay: Tr. Stoica Lucia Vitrina de Eug. Cialic.

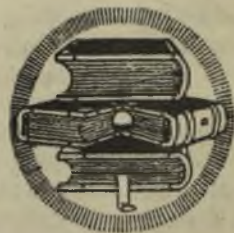
Femeia Satelor an II Nr. 7-8-9 Iulie Sept. revistă de cultură pentru femeile dela sate. Directoare Maria Părvulescu. Volbură Poiană Năsturaș: Guvernul Țării. Tib. Șdicu: De ce suferă țărănul român. Maria Părvulescu: Artă și școală țărănească S. Mehedinți O fată minune. — Folklor — rețete culinare etc.

Libertatea an IV Nr. 21 Noembrie București Florea Negrețiu: Naționalism constructiv și naționalism destrucțiv. Gh. Strat. Note dintr'o călătorie prin țară; St. Antim: Sistemul monetar ante-belic C. Gane: Acum o sută de ani.

Revista Dobrogeană an I. 4-5 Constanța Literatură de T. Aghezi. Ion Barbu, Ion Iovescu Boris Deșliu. V. Rovici. Mehmed I. Niazim, Demian Calșev în trad. dlui D. N. Mincev. Regăsirea Clasicismului de Mircea Brătucu. Despre preotul tătar Mehmed Ismail Niazim de Negib Musteșep. Critică literară (Pericle Martinescu) de T. Ionescu. Bibliografie dobrogeană de I. Fățoi și D. N. Mincev.

Drapelul nostru an III 37-38 București organ al apărării nevoilor marilor mutilați din război și al foștor combatanți. M. Văgăunescu: Realități.

LEI 20.—

CONCORDIA
INSTITUT DE ARTE
GRAFICE ȘI EDITURĂ
S. A. ARAD